

Fondată: 1998
Anul XXI

ELANUL

Nr. 195
MAI
2018

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Secvențe ale tregerii în lumea de dincolo

Janeta-Maria IUGA

La sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea apar tot mai multe întrebări legate de thanatologie, de antropologia morții. În ceea ce privește acest domeniu de cercetare s-au făcut remarcate în această perioadă lucrările unor cercetători, precum Sigmund Freud și Ph. Aries. Potrivit lui Ph. Aries, moartea, prin raportare la modul în care se face simțită în cadrul comunității, cunoaște o dinamică care poate fi explicată prin raportare la două aspecte: *moartea îmblânzită* și *moartea sălbatică*. Moartea îmblânzită este moartea ca „fapt social”¹, moartea pe care oamenii o cataloghează drept firească.²

Comunității tradiționale românești îi este specifică moartea îmblânzită, datorită atitudinii omului în fața morții și a respectării secvențialității rituale.

„Moartea este așadar un rit de trecere, putând să comporte mai multe etape, de la purificarea celor apropiați și a obiectelor care au aparținut mortului până la separarea definitivă de lumea celor vii. Se cuvine ca trecerea prin aceste etape să fie respectată pentru că rătăcirile morților sunt considerate, în multe societăți, ca nefaste”.³

În Vechiul Testament moartea este pedeapsă (urmare a căderii în ispită a lui Adam), iar în Noul Testament întâlnim ideea învingerii morții prin înviere (cum e cazul lui Iisus) și dobândirea vieții veșnice prin credință. Biserica este o instituție care de-a lungul timpului a influențat percepția oamenilor asupra morții. Despre acest aspect J. Delumeau notează: „Biserica s-a străduit să acționeze împotriva acestui amestec – scandalos în ochii săi - de sacru și profan, după cum a luptat în general împotriva tuturor femeilor, atât de frecvente în epocă, de familiaritate între cele două universuri care i se păreau antitetice”.⁴ De asemenea, „Biserica a jucat un rol esențial în abandonarea, nu voi spune a morții <<îmblânzite >>, ci a mortului <<natural >> de a trăi, moartea, propunând meditația asupra decesului ca metodă de pedagogie morală”.⁵

- continuare în pagina 13 -

A încetat din viață un rapsod al Țării de Jos a Moldovei

NECULAI I. ONEL

(22 septembrie 1938 – 13 mai 2018)

Gheorghe CLAPA

Neculai I. Onel s-a născut la 28 septembrie 1938, în comuna Frunțișeni, județul Vaslui, un sat care se pierde în vechimea veacurilor, situat la 15 km de municipiul Bârlad. Tatăl, Ion Onel, negustor, ca de altfel întreg neamul său, a fost geambaș de vite ce a cutreierat drumurile și târgurile Moldovei și nu numai. Mama, Catinca Onel, se trăgea din neam de gospodari. Bunicul, Pușcașu Dumitrache, a fost primar în mai multe rânduri din partea Partidului Național Liberal. Autorul cărții de față s-a născut într-o familie numeroasă, cu 6 frați și 2 surori. Clasele primare și gimnaziale le-a urmat în satul natal, Frunțișeni, și la școala din Zorleni. A urmat, apoi, cursurile Școlii profesionale la Roman și pe cele ale liceului la „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad.

Spiritul aventurii moștenit de la tatăl său l-a purtat în diferite locuri din țară, de la

Fabrica de Rulmenți din Bârlad la minele din Lupeni și Lonea din Valea Jiului, sondele din Comănești – județul Bacău. Atras de locurile natale s-a întors la Bârlad, unde timp de 23 de ani a lucrat în domeniul departamentului „Relații și resurse umane” la Autobaza Bârlad, fiind coordonatorul acestui compartiment. În perioada anilor 1970-1985 a urmat cursuri politice și de perfecționare la Bacău și București.

Primele încercări literare au apărut în perioada stagiului militar, continuând în anii ce au urmat. Primele poezii au fost publicate în revista „Elanul”, editată de Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” din Giurcani, județul Vaslui, revistă care a propagat și răspândește, în continuare, cultură pe plaiurile noastre. Multe din scrierile sale exprimă întâmplări și trăiri petrecute de-a lungul timpului. Căsnicia liniștită alături de soția sa Emilia și de fiii săi, Gabriel și Cristian, i-au asigurat mediul și condițiile propice desfășurării activității literare.

Prezența domniei sale în viața culturală a Academiei rurale „Elanul” înseamnă o contribuție estetică de o sensibilitate înălțătoare, de o efervescență uluitoare și de o emulație provocatoare. Versurile sale mă fac să spun că este o binecuvântare că avem printre noi o asemenea personalitate, de o asemenea întindere culturală și profunzime intelectuală. Cunoștințele din domeniul poeziei fac parte din tumultoasa, spumoasa lumină ce clocotește precum un vulcan în erupție în ființa sa antropologică. Neculai I. Onel este o stare de extaz, de frumusețe spirituală, de cultură a binelui și o instituție a Mântuirii prin cuvânt, deschizând orizonturi și lumi noi mai frumoase și benefice, potrivit pulsațiilor interioare.

Stilul voit colocvial îl plasează pe narator în galeria personajelor pe care le creează. Afecțiunea, compasiunea, numărul mare al cuvintelor specifice lexicului lumii din mediul descris sunt variante ale particularizării procesului de creație.

- continuare în pagina 2 -

NECULAI I. ONEL

- urmare din pagina 1 -

Proza scurtă a lui N.I. Onel abundă în descrierile mediului rural. Ritmul alert al narațiunii, fermitatea creionării tipurilor umane și a relațiilor ce se stabilesc între indivizi de același rang social, dau măsura talentului epic propriu-zis al scriitorului. El are darul de a povesti echilibrat și dezinvolt. Autorul volumului de față se numără printre scriitorii ce poartă în suflet obiceiurile și tradițiile satului natal. Paginile acestei cărți sunt fotografii vii, acele icoane unde se păstrează amintirile, acea lume a veșniciei. Cele șase proze au darul să te emoționeze, să te facă să nu-ți mai împarți timpul cu alte îndeletniciri, ci să citești pagină cu pagină. Povestirile din această carte se bazează pe dorința autorului de a nu lăsa timpul să fie uitat, de a-l aduce cât mai aproape de lumea de azi. Proza lui Neculai I. Onel se citește fără nici un efort, deoarece posedă știința de a povesti frumos, picant. În proza pe care o scrie este și multă poezie. Alte povestiri, cum sunt „Peștele orb” (p. 75-78) și „Țapul Vasile” (p. 79-83), rețin tot atât de mult atenția, fiind scrise la ceasuri de taină. Proza scurtă a lui Neculai I. Onel limpezește privirea cititorului și o umple de fericie.

Cuvântul, instrument literar, fie în poezie, fie în proză, fie în forme sincretice, îl ajută pe scriitor să-și talmăcească gândul, să-și transmită celorlalți simțirea, devenirea sufletească într-o formulă proprie exprimării eului creator. Spațiul predilect în care Neculai I. Onel își ființează scrierea artistică este de esență rurală atât în plan obiectiv, cât și, mai ales, în plan spiritual. Satul, acest spațiu de intensă trăire, atât de comun și, în același timp, atât de individualizat în ființa fiecărui membru al colectivității, este considerat ca un loc generic predispus să ofere oamenilor atât viață, cât și moarte. Autorul deține și mânuiește cu inspirație și pricepere arta povestirii, a descrierii, a nuanțării evenimentelor ce străbat trăirea eroilor săi.

Domnul Neculai I. Onel nu este un literat, e un poet. Un literat se face, se educă, se formează. Un poet este – și atâtă tot. Prin inteligență, prin bun gust, printr-o răbdătoare pregătire, cineva poate deveni literat. Nimeni, însă, nu devine poet.

De la o vreme, au început să apară aprecieri sumbre că poezia nu-i o cale de cunoaștere a unor adevăruri esențiale; că poezia este doar o vanitate verbală, o alcătuire de cuvinte unde lucrează numai neantul; o parte obscură a insului vorbitor. Unii critici au concluzionat că în era noastră nici nu s-a născut un mare poet, ori, și mai întristător, că poezia lirică nici nu este în stare, prin însăși firea ei, să se ridice până la impunătoarele culmi ale celorlalte genuri literare, ca de exemplu marea creație ai epopeii și dramei.

Asemenea opinii, nu numai că sunt eronate, dar golesc sufletul omeneș de tot ce are el mai înalt și vibrant. Dimpotrivă, poetul este deasupra celorlalți semeni, pentru că reprezintă esența lor și se exprimă în versuri, întrucât ele sunt aidoma cu muzica astrelor și a abisului primordial, știindu-se că tot ce s-a admirat ca mărte în lume s-a revelat prin cântare. Profeții au glăsuț cu vorbele poezilor mari. Păsările, când își încropesc cuiburile, cântă; la fel și insectele: în timp ce cară nectarul la stup, albinele cântă. Poezia este cântecul cosmic al existenței și așa va rămâne.

La distanță de câteva luni, poetul Neculai I. Onel ne surprinde (după volumul „Aș vrea”) cu un nou volum de poezii și de proze scurte „Amurg”. Volumul obligă la citirea atentă și descifrarea mesajului fiecărui poem și proze scurte, pentru că expresia poetică a fiecăruia, poate însemna prilej de meditație și dispută. Poezia lui este o transpunere reușită a adevărului și frumosului în trigramul existenței, atât de fantomatic și incredibil, al universului poetic. Cu o psihologie rafinată, în care tristețea cosmică a izvoarelor se împletește organic cu „eleganța devenirii” și confirmării ecuației ființei superioare numită OM.

Încărcate de substanță poetică poemele sale sunt o stare de spirit, un crez energetic, teluric, provocându-ne să le analizăm izvoarele. El remodelează cu dalta cuvântului, cu finețea giuvaergului, ecuația inegalității Natură - OM. Poemele domniei sale dau substanță și esență poetică vieții, descoperind unele taine

ascunse ale devenirii pământene, o matrice luminoasă a renașterii omului într-o cruntă și neliniștită existență. Trebuie remarcat travaliul autorului în nașterea și modelarea creației sale, cum munca olarului de a așeza în lut puternice esențe ale vieții. Poetul în îndelungile sale căutări și frământări își dorește să scrie despre lucruri știute și trăite, deschizând noi orizonturi sufletului.

Poemele lui Neculai I. Onel sunt energizante, oferind momente de beatitudine, de exaltare semn că Domnia sa practică un fel de terapie neconvențională prin cuvânt și filigranează pe lespedeza timpului nesfârșituri poetice și înseninează gândul a faptă și zicere.

Simțul umorului constă într-un ansamblu multidimensional de caracteristici și cuprinde aspecte fundamentale ale umorului, precum abilitatea de a aprecia umorul și de a folosi umorul pentru a face față într-un mod eficient stresului vieții. Elementele care compun simțul umorului alcătuiesc harta cognitivă a simțului umorului unei persoane. În literatura umorului se bucură de o foarte mare popularitate concepția conform căreia un simț al umorului dezvoltat are efecte pozitive asupra sănătății fizice.

Prin povestirea „La un pas de înec” autorul aduce un omagiu lui Traian, care a plecat de mult într-o călătorie fără sfârșit. Virgil nu va fi un străin pentru Neculai, iar când se vor întâlni toți trei într-o altă lume, se vor ruga către CEL Atotputernic să îi primească în împărăția Sa și să aibă grijă de sufletele lor.

„Peste două luni, dorul de bătrân (n.n., *moș Vasile*), de locurile minunate și nu în ultimul rând de lecția de pescuit din acea parte a județului (n.n., *Coroiești*) ne-a purtat pașii din nou spre revedere. Dar bătrânul paznic și pescar nu cu mult timp în urmă, plecase spre alte locuri, spre eternitate și la judecata supremă. Am simțit ca o apăsare, o durere și o părere de rău, o suferință pentru pierderea lui”. Iazul aparține fostului C.A.P. și era folosit pentru a iriga o imensă grădină de zarzavat.

Într-o minunată zi a lunii lui cuptor din anul 1981, autorul cărții de față își luase undița și juvelnicul și se pregătea de pescuit pe balta Cârjei, cea mai mare întindere de apă cu bălți, canale și diguri din județul Vaslui. A simțit o înțepătură la ceafă și rapid a lovit cu mâna. Când s-a uitat a văzut o viespe destul de mare și frumos colorată care încă mai mișca. Într-o fracțiune de secundă a realizat ce pericol îl paște. Atunci a observat și alte viespi care zburau agitate că li s-a stricat mușuroiul în timpul manevrelor de întoarcere a mașinii. Împreună cu Virgil s-au îndreptat spre spitalul din Murgeni unde a făcut o injecție cu hemisuccinat de hidroclortizon, după care s-au întors din nou pe baltă.

Poezia și proza lui Neculai I. Onel, de autentice trăiri umane, abordând toate temele majore de totdeauna: iubire, Dumnezeu, nevoia unei justiții pentru cei exploatați și umiliți, moartea și boala ce rod omenirea, capătă căldura unei rugăciuni ce mângâie cugetele, aducând nu numai caratele frumuseții, ci și patosul unei mari inimi ce bate pentru toți semenii.

Ludwig van Beethoven declara undeva: „Nu denumesc eroi pe cei care au biruit prin gândire sau prin forță. Numesc eroi numai pe acei care au fost mari prin inima lor. Nu recunosc alt semn de superioritate decât bunătatea”.

Neculai I. Onel are o vârstă frumoasă. Gândurile noastre ne îndeamnă să-l felicităm și să-i dorim numai bine în viață, și să aibă parte de sănătate și liniște interioară. De aici decurg toate cele întru existența pământeană. Când este vorba de un zămisitor de cuvinte, lucrurile devin mai interesante. Lucrul acesta ni-l demonstrează chiar Neculai I. Onel, prin propriile sale cărți pe care le-a publicat până în prezent: „Aș vrea”, 2008 și „Amurg”, 2009, de poezie și proză scurtă. Despre scrisul lui N. I. Onel ne-am pronunțat și cu alte ocazii, iar spusele noastre de la vremea respectivă se confirmă. Evoluția sa într-ale metaforei a oscilat între versul de dragoste și cel al descrierilor surprinzând plăcut natura în mișcare și renașterea sa. Poeziile lui N. Onel prezintă interes din mai multe motive, și unul ar fi acela că versul este așa de bine strunit încât din licăriile

inpirației nu întârzie să apară versuri sensibile, în care abundă dorința de a scrie, de autentic, și nu în ultimul rând, prin dedicațiile oferite, se constată o mare dragoste față de prieteni, de rude, de cei apropiați.

Întârzierea lui Neculai I. Onel cu publicarea cărților proprii este o dovadă că răbdarea în lumea scriitorilor este un câștig valoric. Poezia reprezintă posibilitatea omului cu oarecare har să-și trăiască sentimentele launtrice. Este o realitate constatată de-a lungul timpului chiar de la acei anonimi ce s-au întrecut sub vitregiile vremii să-și construiască versurile, până la cei mai profunzi poeți ai zilelor noastre. Pentru realizarea durabilă a unei opere poetice este nevoie de foarte multă chemare, de talent, de destin. O voce lirică de bun gust este Neculai Onel prin volumul său de poezii „Tăcere”. Chiar din titlu se desprinde oarecare greutate a cuvântului, nu mai vorbim de sferele filosofice la care te îndeamnă pe tine, ca cititor, să le parcurgi. Stilul său, prozaic în felul său, nu deranjează, dimpotrivă, contribuie din plin la redarea atmosferei propriu-zise a poeziei cu trăiri într-ale meditației și parcurgerii filmului poetic, precum marea aflată într-o continuă frământare. Stilul acesta de poezie este preferat la citire, nu ca o percepere de eu personal, mai degrabă ca o apă născătoare de viață.

Poezia se pretează la o mare varietate de forme sau formele de prezentare sau exprimare a mesajului poetic – prozodia, versul alb, formele fixe, maniera haiku. Cuvântul, instrument literar, îl ajută pe scriitor să-și talmăcească gândul, să transmită celorlalți simțirea, devenirea sufletească într-o formulă proprie exprimării eului creator. Poezia aparține, din perspectiva creației, primei părți a vieții.

Teiul este un mijlocitor al cunoașterii, prin puterea trăirii prin iubire: „Și să culegem florile de tei” („De ce?”), „Unde-am simțit miresmele de tei” („Orașul Bârlad”), „De teii înfloriți în luna mai” („Îmi este dor”), „Vă aștept sub teii înfloriți” („Vă aștept”), „Stăteam sub teii înfloriți” („Amintiri”), „La fel și frunzele de tei” („Singur”), „La umbra teilor stau singur și privesc” („La umbra teilor”), „Se strecoară printre tei” („Iarna”).

Timbrul său liric este tipic creatorilor care în subconștientul lor formează lumină, noapte, flori, ploii, miresme și câte și mai câte asemenea dense fenomene care contribuie prin dumnezeirea cuvântului la formarea și lansarea unor deprinderi poetice. Un exemplu grăitor, ca urmare a celor relatate, este poezia „E vară”: „După tunete și ploii/ Bate soarele-n zăvoi./ S-a umplut părau-n vale,/ Mătură totul în cale./ Mai în deal, colo pe munte,/ Trec ciobani cu turme multe./ În pădure și-n câmpie/ Simt miros de iasomie...”

Cele 53 de poezii ale volumului sunt tot atâtea cânturi de dragoste și de gingaș omagiu adresat omului, vieții și morții, naturii și iubirii. Poemul „De ce?” e limpede, cu imagini ale sufletului, cu autentice trăiri existențiale: „De ce mă lași străin și fără glas/ Și nu aud în noapte al tău pas?/ Vino și fă ca stelele să cânte./ Iubirea ta să mă frământă...”

Volumul de versuri „Tăcere” este un demers pentru sufletul dornic de frumos al omului acestui început de veac și de mileniu, copleșit de tehnică, de kitsch, de preocuparea pentru consum în general, având un unic scop al existenței. Poetul, acest hoinar printre cuvinte alese, ne ajută să descoperim o lume nouă, frumoasă, alta decât cea pe care o parcurgem zilnic, una creată

după sufletul scriitorului, – luptător hotărât să învingă poezia. Neculai I. Onel, scriind astfel de gen de poezie, cu siguranță că și-a câștigat cititorii, mai ales pe cei care au crescut la lumina muzicii versurilor din carul cu fân numărând stelele, privind melancolici la rotirea lunii în ritmul învârtirii roților de la car.

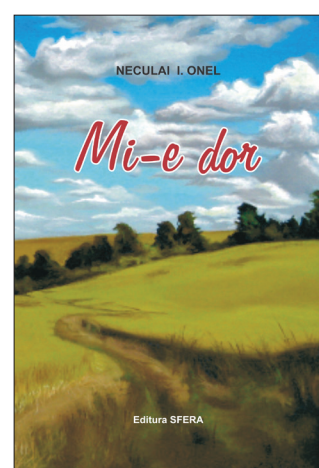
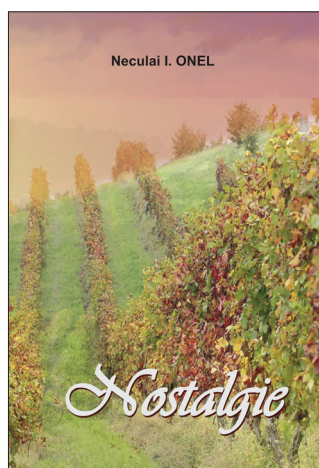
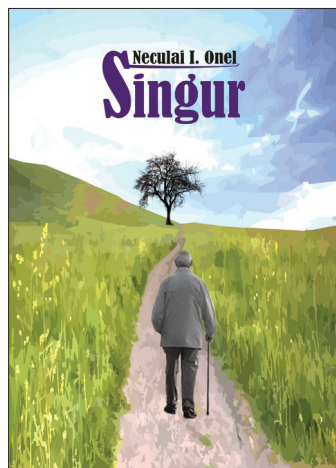
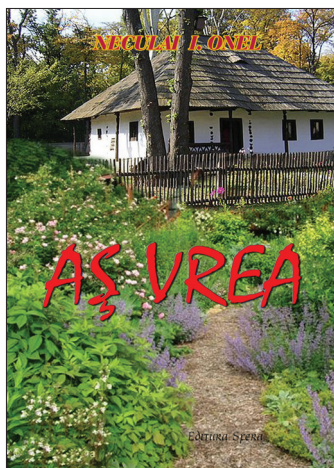
Consiliul Local al comunei Frunțișeni, județul Vaslui, a acordat Diploma de cetățean de onoare lui Neculai I. Onel, în calitate de fiu al comunei Frunțișeni pentru merite deosebite aduse la dezvoltarea imaginii comunității locale, semnată de primarul Lupu Neculai și secretarul Stângă Gh. Laurențiu.

Demn de remarcat este faptul că în volumul „Carte... Omagiu mamei”, semnat de Ion N. Oprea și Ioan Costache Enache, apărut la Editura „PIM” din Iași în anul 2009, Neculai I. Onel, alături de alți bărlădeni, este prezent cu un poem intitulat „Mama”.

Viața începe sub forma unui ou fertilizat, care se divide în două, apoi în patru și opt; în final, apare o diferențiere și formează diferite țesuturi. Ființa umană este formată din peste o mie de miliarde (un trilion) de celule extrem de bine organizate; toate formează un genom unic, iar ceea ce știm până acum este că genele din rinichi, spre exemplu, sunt diferite de cele din creier; unele dintre acestea se exprimă mai repede în decursul vieții embrionare, altele mai târziu, iar altele niciodată. Fiecare neuron poate avea peste o mie de conexiuni cu alți o mie. Nimeni nu are nici cea mai mică idee despre controlul genetic al dezvoltării funcționării creierului. Știm că, în mare parte, funcționarea creierului este influențată de mediu, știm cum se stabilesc și se distrug conexiunile nervoase și că el se schimbă în creier în mod constant. Știm asta prin felul în care percepem mediul din jurul nostru. Mulți își imaginează că, dacă s-a reușit secvențierea genomului uman, știm și cum funcționează. Nu știm, pentru că nu înțelegem încă segmentele (secvențele) individuale, deocamdată sunt cum erau hieroglifile, fără sens. Trebuie, așadar, să învățăm cum aceste segmente se transformă în molecule, cum interacționează unele cu altele și cum, toate acestea sunt coordonate într-un mod foarte precis. Și ce se întâmplă în situația de boală. Iată încă o direcție pe care se va cerceta mult.

Neculai I. Onel, printr-o vocație aparte a reușit să treacă Poezia, într-o viguroasă luntre orfică, în secolul al XXI-lea, redându-i o nouă plenitudine, o nouă autenticitate și o nouă strălucire, într-un mai larg proces de renaștere lirică. Veacul ce a trecut a fost plin de casandre întunecate, toate prevestind decesul poeziei. D. Roche, Bosquet, Degrey Reda, Rimbaud, afirmă că poezia a devenit imposibilă, întrucât A. Rimbaud și Mallarmé au epuizat tentativa poetică.

Proza sa, evocatoare, mă poartă cu gândurile la orașul Bârlad și zona limitrofă, un colț de natură paradisiacă (a se vedea „Drumul vieții”, Satul natal și anii copilăriei). Consecvent cu el însuși, și perfecționist în ale scrisului, Neculai I. Onel, nu încetează să-și uimească cititorii cu felurite formule literare menite să conserve susur de rouă, foșnet de lacrimi, parfumul unui veșnic îndrăgostit de Luceafărul nopților și de răsăritul dimineților de mai („Casa părintească”). Textul eseului „28 septembrie 1938” este lejer, accesibil, acroșant. Lectura devine participativ-alertă ca și scriitură. Infraeseul „1946-1947 Foametea” este o scriere curajoasă și directă,

și oricum condensată cu o epică la zi a devenirii dramatismului românesc. Merită zăbava lecturii.

Autorul trăiește și re trăiește vibrațiile și pulsuniile evenimentelor eternizate în scris. Adevărate poeme în proză, doldora de sensibilitate, de sinceritate, de trăire autentice sunt povestirile-eseu: „Anii de studii”, „Lupii” și „1962 Întâlnirea”. Creațiile lui Neculai I. Onel sunt pline de naturalețe, scene autentice din viața oamenilor mai mult sau mai puțin stilați de la sat, scene însă învăluite de sensibilitate și bun simț. Scriitorul este sincer, curajos (spune lucrurilor pe nume), este natural, povestirile sale au umor de bun gust, chiar dacă uneori întâlnim un vocabular mai lejer. O serie de întâmplări pe care nu le întâlnim oriunde și oricând, sunt descrise în diverse situații. Să lăsăm și celorlalți ce vin după noi, ca o frescă a satului în care ne-am născut, am copilărit, am muncit. În volum găsim un stil cursiv, ironic, autoironic, un stil popular. Scriitorul este bogat din punct de vedere spiritual, are figura de răzvrătit, povestirile sunt spumoase, vii, hazlii, pline de sentiment, cu poantă.

După citirea volumului „Voi pleca”, fiecare lector resimte optimismul autorului față de soarta poeziei și a prozei scurte, în noul secol abia început. Înțelege că poezia trebuie privită nu numai ca o aventură ontologică oarecare, ci ca un mijloc de înfăptuire a unei unități tonifiante între conștiință și lume. Prin toate acele lansări în marea aventură lirică, poetul N.I. Onel și noua sa carte „Voi pleca”, au găsit echilibrul mult râvnit între „a zice” și „a fi”, iar prin mistica bine dozată a limbajului a izbutit să ne captiveze și să ne convingă că ne aflăm în fața unei depline reușite literare.

„Scrie, scrie, șterge, șterge”, Nicolas Boileau Despréaux (1636-1711), ideologul oficial literar al Franței absolutiste, ca axioma sa nu s-a gândit decât la perfecțiunea scrisului și cum nu era medic, nu a intuit și rolul terapeutic cu această repetiție a scrisului în beneficiul memoriei. Comunicarea prin limbaj și mai ales prin scris susținut și repetat, coordonat, planificat riguros, susținut în austeritatea repetiției este condiția sine qua non a reușitei metode de a menține o memorie fidelă rațiunii noastre în condamnabilul proces al îmbătrânirii.

Considerăm medicina în dialogul celor cinci ipostaze: cu știința, arta, cult, filosofie și magie, forță a preziviziei conduși de zeița Mnemozina a memoriei și dirijată de Apollon zeul luminii cu sanctuarul său oracular. Fără memorie și prezivizune anticipativă ca sondori ai necunoscutului și prezivibilului nu se poate vorbi de tratament în arta lui Asclepios și a pământeanului Hipocrat. Să ne susținem memoria prin activitate și creație, numai stimulând memoria cu scris în permanență, grafoterapie preventivă și curativă în bătrânețea fiziologică și chiar în senescența patologică.

Deviza în virtutea celor patru mari principii axiomatice: jucunde = vesel, cito = repede, tuto = tot și certo = sigur, este a scrie în dialog cu sine! Scrisul este firul care salvează din labirint pe titanida Mnemozina ocrotitoare fidelă a memoriei. Memoria este forța gândurilor noastre, controlând capacitatea de adaptare, liantul trecutului cu prezentul, în orientarea și activitatea creatoare a omului. Ea este fotosfera, cromosfera, radiosfera și magnetosfera ce leagă omul de natură în mare armonie. Stimulați, întrețineți și păstrați cel mai mare dar al divinei creații, capacitatea mnemotehnică a grafoterapiei, care este ideală și naturală în menținerea homeostaziei psihofizice la senectute, fără a se uita axiomaticele adagii: „repetitio mater studiorum”.

În acest sens, menționăm înțeleptele principii ale marelui scriitor Tudor Arghezi privind rolul scrisului care este muncă continuă zilnică: „...să înnegești câte 10 pagini pe zi orice s-ar întâmpla. Că nu vor fi totdeauna perfecte n-are importanță. Totul e să le scrii, cinstindu-ți meșteșugul ca să nu ți se lenevească mâna, nici sufletul nici mintea. Așa se capătă cu înfrângeri cu biruinți”. Iată schița grafoterapiei ce-a prevăzută-o și aplicat-o marele maestru al „cuvintelor potrivite” în scris, care nu este numai o haină a gândurilor ci al deprinderii și mânării spiritualității noastre prin efort continuu prin repetiție tenace, scrisul oferindu-ne și rolul controlului a tot ceea ce am gândit și am înfăptuit.

Poetul este de aleasă simțire, mănuieste cuvântul, metafora: „E trist când poarta este încuiată/ Și nimeni nu te mai așteaptă/ Cireșii și cu plopul sunt bătrâni/ Și la vecini nu ai pe cine să mai suni” („Nu am uitat”). Poemele sale sunt adevărate „purități stelare”:

„S-aude ciripit de păsări în pădurea verde/ Iar ceața peste văile adânci se pierde/ E primăvară și parcă mă simt tânăr în seara fermecată/ Uitându-mă cu drag la bolta înstelată” („E primăvară”). Cu toate acestea, nu lipsesc din trăiri nici emoțiile de teamă și oarecare neliniște: „O, câte stele cad în nopțile de vară/ Când eu aștept luceafărul ca să apară/ Tăcut stau și îmi depăn amintirile/ Ce au trecut ca și iubirile” („Privesc aștrii”). Teritoriul poetic al lui Neculai I. Onel este cutreierat de simboluri diafane, efemere, subtile, sugerând vremelnicia speranțelor noastre: „De pe dealuri bărlădene/ Bate-un vânticel alene/ Trece prin grădini cu flori,/ Prin imașul cu bujori” („Bate vânt de primăvară”).

Estetica afecțiunilor este pusă în evidență de cuvinte pline de culoare și lumină, acompaniate de acordurile fine ale unei harpe: „Am poposit din nou la Prutul care curge/ Și-l rog ca să-mi aducă tinerețea înapoi/ Zăresc pe malul celălalt o salcie ce plânge/ Căci am ajuns bătrâni și singuri amândoi” („Prutul”). Gândul se ordonează în jurul unei axe care face legătura între pământ și cer, fiind posibilă astfel – comuniunea cu celestul, accesul la planurile superioare: „Din nou voi ridica o rugă către cer/ Acolo unde stelele răsar și apoi pier/ Să fim păziți de boli pe-acest pământ/ Și în tăcere să-l slăvim pe Domnul Sfânt” („Din nou”). Autorul are convingerea că această trăire conferă rațiunii modalitatea de perseverență în ființă: „Stau cufundat în mine și gândesc/ Căci anii mă apasă și nu pot să-i opresc/ Pe fruntea oboșită simt o boare rece/ Ce mă mângâie-n noaptea care trece” („Sunt oboșit”).

Versurile elaborate aduc în prim plan emoția și căutările profunde izvorâte dintr-un spirit rafinat și trăirile-i tânjesc după lumina adevărului: „Vin-o tată de mă vezi/ Cât mai sunt copacii verzi./ Dacă frunza va cădea/ N-ai să mă mai poți vedea” („Va fi greu”. Lui Cristi). Dorința de ideal, de regăsire a „paradisului” pierdut determină imaginația să-și deschidă larg aripile spre reverie: „Apoi din nou privește pescărușii care zboară/ Rugându-i ca să ducă dorul către țară/ Și ostenit de veghe și de val/ Se-ndreaptă cu vaporul către mal” („Marinarul”. Familiei Gâlcă Gh.). Presiunea timpului pierdut devine tot mai sufocantă: „Mă uit la clepsidră, cum nisipul curge/ Și mă gândesc la timpul care-ncet se scurge/ Stau singur în odaie supărat/ Privind prin geam la noaptea care s-a lăsat” („Timpul”).

Printre nobile plante se ivește iubirea veșnic depărtată, veșnic apropiată: „De veacuri sub razele de lună/ La fel îndrăgostiții se adună/ De veacuri sub clar de lună au fost șoapte/ Spuse cu drag în fantastica noapte” („De veacuri”). Depărtarea de ființa iubită e trăită ca o dramă planetară: „În noaptea liniștită, umblu prin ogradă/ Ca mândra mea din cer să poartă să mă vadă/ Pe razele de lună să-mi trimită șoapte/ Acum cât e frumos și se mai poate” („Din depărtare”).

Întreaga conștiință a cărții „Mi-e dor” e un tărâm al amintirii și recunoștinței. Această carte este un imn de preamărire închinat slăvitei Poezii. Dacă Neculai I. Onel ar fi să sune din cornul amintirii ar răsări luna, iar teii ar cădelnița nostalgii fără sfârșit.

De o valoare practică incontestabilă este axioma lui Fr. Bacon (1561-1625) „Cititul face pe om deplin, vorbirea îl face prompt iar scrisul îl face perfect”. Dacă limbajul îmbracă gândul și prin citit îl perfecționează făcându-l deplin, scrisul este instrumentul forță care-i dă tăria fixării în centrul scrisului localizat în zona scoarței cerebrale și-l face perfect. Cuvântul scris, față de limbaj, se bucură în plus de două avantaje: este de 3-4 ori mai activ în fixarea memoriei, la simțul auzului se adaugă simțul văzului și, al treilea element de natură motorie este și mișcarea mâinii, în timpul efectuării scrisului. Acest proces asociativ de forțe senzitive cu cele motorii ce iau parte la mecanismul scrisului este în măsură de netăgăduit de a întări activitatea memoriei proces cognitiv și de orientare spațială și cronologică de importanță capitală în viața omului.

Mini-gimnastica mâinii în timpul scrisului solicită un număr mai mare de mușchi și articulații în mai multe zone, pe scoarța cerebrală sunt asociate, într-o nădejde mai multe conexiuni ce ne îndreptățesc să susținem rolul mai mare a acestora în rezistența și persistența memoriei. Dacă scrisul se citește cu voce tare solicitându-se astfel auzul, eficacitatea ce influențează valoarea memoriei fiind și mai activă, beneficiul este incontestabil iar dacă se adaugă și umorul, procesul de întipărire ce privește memoria este și mai mare. Pentru perfecționarea memoriei începând cu fixarea, stimularea, susținerea și păstrarea ei e nevoie ca pacientul

să dialogheze cu sine, cu cititul cu voce tare folosind astfel auzul, cel mai valoros la care se utilizează văzul și mai ales mișcarea mâinii. Acest mecanism complex de asociere poate avea un foarte mare rol în păstrarea memoriei. Scrisul prin procesul asociat și prin repetiție mai ales fixează, amplifică și protejează limbajul și cuvântul scris întărindu-i amprenta pe zona destinată acestora pe cortexul cerebral. Omul a extins puterea cuceririi sale prin dezvoltarea limbajului și mai ales prin scris care este cea mai mare cucerire în folosul dezvoltării spiritualității și culturii.

Fără reținere, putem spune că lectura fiecărui nou volum al poetului Neculai I. Onel produce un impact, ne șochează sinceritatea lui îmbinată cu o capacitate de exprimare care convinge. Există la Neculai I. Onel o experiență de viață bine acordată cu poezia pe care o scrie (și invers), adică poezia și viața coabitează fără demarcații. Iar viața este dură. Nostalgia îl prinde bine, glasul civic fiind un pericol pentru orice poet: „*Sus pe dealul ars de soare/ Urcă un bătrân spre zare./ Obosit și gârbovit/ Sub stejar el s-a oprit./ Și privește-ngândurat/ La copacul aplecat/ Ce-i bătut de vânt și ploii...*”

A urmări firul poeziei lui Neculai I. Onel echivalează cu a-i descifra codul regăsirilor de sine, a-i înțelege refuzul de a trăi la întâmplare și la suprafață, spaima de moarte, dorul de copilărie care îi este, mai întâi de toate, judecător. Necruțătoarea instanță, cu jurați nevăzuți, îl declară vinovat de înstrăinare de sine. Ca să poată redeveni el însuși, să poată „vedea”, are nevoie să înlăture toate accesoriile, să redescopere în straturile memoriei oameni și lucruri care nu mai sunt, peisaje rămase să trăiască numai în suflet. Copilăria nu e un refugiu în fața prezentului din care a dispărut donquijotismul, în care nimeni nu comunică cu nimeni. Copilăria este, de cele mai multe ori, sfredel închegat de imagini obsesive, care dor: de la nukul vorbindu-i despre demnitatea de a fi pom și despre rușinea de a nu mai fi mai mult decât om, de la frângerea supremă, despărțirea prea timpurie de mama: „*Acolo-n satul secular/ Am spus eu prima dată mamă/ M-am hodinit la umbră sub arțar/ Ori înotam în iazul Miclea fără teamă*” („Acolo-n satul meu”); „*În fiecare zi eu o aștept să vie/ Să-mi spună vorbe dulci, să mă mângâie/ Zadarnic, ea de mult s-a dus de-acasă/ Și nu mai vine ca să stăm la masă*” („Eu o aștept”); „*În deal văd casa cu oblonul tras/ Și plâng că azi atât mi-a mai rămas/ M-apucă jalea când sosesc lângă fântână/ Și nu o mai zăresc pe maica mea cea bună*” („Mă voi ruga”).

Neculai I. Onel știe să creeze universuri lirice din sugestii vizuale, auditiv, olfactive. Dar punctele de rezistență ale poetului sunt cuvântul în șoaptă, fuga de patetism, sensibilul dialog cu sine. O poezie pe care am putea-o numi muzică de cameră. Să-i ascultăm câteva fragmente: „*Toamna trece, iarna vine/ N-are cine să m-aline/ Vântul tot mereu va bate/ Printre crengile uscate*” („Toamna trece”); „*Cade bruma, vântul bate/ Iarna este foarte aproape/ Câmpu-i gol și cenușiu/ Ceru-nchis și plumburiu*” („Cade bruma I”); „*Sufică crivățul pe dealuri/ Pe cer norii vin în valuri/ Plâng fântânile în sat/ Fiindcă apa le-a-nghetat*” („Iarna”); „*Razele de*

soare sărută florile de mai/ Iar vântu-mprăstie parfumul pe întinsul plai/ Miroase iarba în sclipiri de rouă/ Pârâul curge liniștit, tând un șes în două” („În luna mai”); „*În nopțile de vară totu-njur te cheamă/ Ca să iubești când dragostea te-ndeamnă/ Căci timpul trece și te depărtezi/ De dragostea pe care mai târziu n-ai s-o mai vezi*” („În nopțile de vară”).

Scriitorul Neculai I. Onel are *nostalgii* nenumărate – ale timpului ce ne vremuiește, ale vârstei, ale copilăriei, ale viselor rămase în clepsidră. Speranțe? Ce am fi, oare, fără ele? Speră să-și trăiască anii până la capăt, cu frumusețe și demnitate, speră ca să mai poată face ceva în această lume socială sau politică – dându-i un sens, o ordine, o definiție, o configurație valorică.

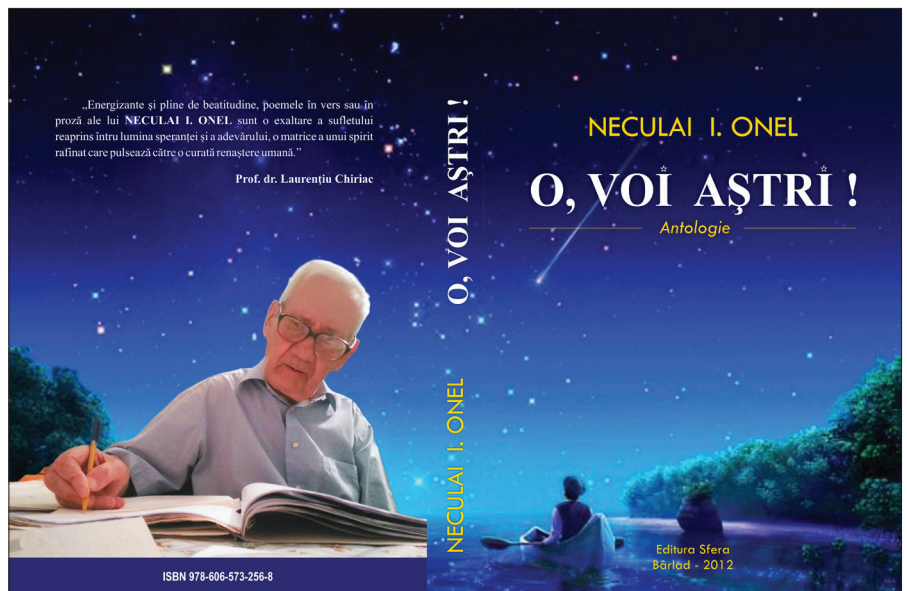
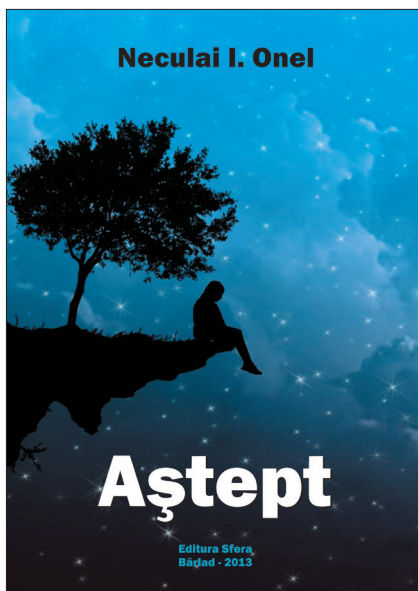
Poetul Neculai I. Onel este adeptul „clasicului” vers cu o rimă și un ritm riguros, dar imaginile, respirația sunt ale unui modernist stăpân pe uneltele sale. Este un contemplator al penumbrei, al trecerii discrete dinspre viață spre dincolo. Opera sa, așa cum este, cantitativ, restrânsă, dar excelând în „sonuri” inconfundabile, își așteaptă un exeget dedicat, un răstimp, exclusiv ei. Lirica poetului Neculai I. Onel știe să scoată sunete dulci ca zefirul, dar puternice, precum vocile profetice.

Poezia este pentru Neculai I. Onel supapa de deschidere către adânc și înalt, prin care explorează peșterile sufletului uman și-și ia zborul spre lumile armoniei stelare.

Trăim în aceste timpuri bezmetice, în care suntem cu toții clovni în hățșurile existenței, cele mai oribile paradoxuri: o crainică TV apare în cartea de istorie din care lipsesc făuritorii de țară, „dătătorii de legi și datini...”, dar marii români sunt cei care au lăsat în urma lor o avuție spirituală națională.

Trăim vremuri întunecate, nedrepte, ticăloșite, urâte, nefericite, în care nu mai avem acces la lumină. În ciuda existenței atâtor mijloace de informare în masă, cei mulți sunt obligați să vadă (mai ales) viața unei tinere buruieni ce a înflorit alături de un arac cu un cap mai mic (dar cu uriașe conturi în bănci), picioare și sâni, șolduri și brațe, mai rotunde sau mai dezgustătoare, să urmărim manelele și telenovelele, scandalurile, crimele, hoțiile de la noi și de pretutindeni, divorțurile mai-marilor planetei și câte și mai câte, pentru ca între timp să nu vedem sărăcia, mizeria, boschetarii și cerșetorii – amarul nostru zilnic. Circ! Mascaradă! Anarhie! Parcă traversăm cu toții o Sahara existențială! Și cei mai mulți suntem însetați de o oază de liniște, de lumină, de pace!

Noi, românii, nu mai avem parte de bucurii. Sunt din ce în ce mai rare, pentru că necazurile ne copleșesc și pentru că nu există zi de la Dumnezeu (cum zice dintotdeauna amărățul, bucurându-se de viață ca de un dar suprem) în care să nu se producă alte și alte nenorociri, ce ne împuținează, ne îmbătrânesc, ne chircesc sufletul, ne cuibăresc în ființă deznădejdea și disperarea. Cu toate acestea... întotdeauna rămâne o geană de lumină, o rază de speranță, un fir de frumusețe, dătătoare de puterea de a răbda, de a ridica fruntea din țărână, de a strânge pumnul și a rosti măcar o rugă către Cerul în care mai credem. Scânteia aceea dătătoare de trăire și depășire

a tuturor vicisitudinilor veacurilor a fost arta nemuritoare, care a trecut prin toate perioadele istoriei, supraviețuind creatorului și pătrunzând în mintea și inima urmașilor. Nemurirea artei face parte din eternitatea omenirii.

La o anumită vârstă, după ce parcurgi traseul, constăți, plin de uimire că și tu ai mers pe una dintre „căile Domnului” – viața ta, pe care te-a condus Dumnezeu din tine – spre complexa devenire / evoluție a creației – tu însuși fiind o experiență a experiențelor. Milioanele de vieți sunt milioane de experiențe și curgeri în infinitul flux al Totului Ce Este.

Oamenii au un fel ciudat de a trăi: se trezesc uneori înspăimântați, neliniștiți. Vocația poetică a lui Neculai I. Onel s-a limpezit după îndelungi și anevoioase gestații, după ocoluri și izbânzi adiacente. Autorul ne descoperă sistematic o experiență lirică proprie, debordând ca spuma mării neantul de apă al lecturilor sale. Cuvântul nu e un necuvânt ca la Nichita Stănescu, nu e un nenăscut în sensul rostirii.

Volumul de versuri „O, voi aștri” s-a născut din durerile și frământările pe care le dă conștiința implicării directe a individului în haosul înconjurător, fie că aceasta ia chip de elemente ale naturii, de istorie și civilizație umană, de artă și poezie, sau de iubire pentru o femeie. Pe măsura consacrării sale ca poet, Neculai I. Onel va renunța ușor la elementele ce țin de natural în poezia sa, dând amploare, uneori supranecesară, livrescului, poeziei din poezie, de care formația lui de intelectual nu s-a putut debarasa în ipostaza de creator. La Neculai I. Onel, mișcarea nu se produce, având ca mobil religiosul, sfințenia, ci mai curând aspirația naturală de a te contopi în totul care te înconjoară, și a încheia, astfel, un ciclu. În această ecuație moartea are rolul ei bine stabilit.

Autorul cărții de față este un om adevărat, o personalitate precis conturată care, prin existența exemplară, și-a asigurat continuitatea și dincolo de realitatea biologică, translând-o în zona spiritului și a memoriei. Un asemenea om este Neculai I. Onel – poetul, pasionatul de frumos și adevăr; el este prezent în spiritul cetății și în memoria noastră, îl vedem și îl simțim așa cum este dinamic, ardent, volubil și în aceeași măsură, prețuitor al tăcerilor adânci și roditoare. Om ales Neculai I. Onel. De aceea îl iubim și îl prețuim. Îl simțim aproape, ca pe un prieten. Este un om trist, un om în care fericirile spiritului se împletesc dramatic cu nefericirile vieții imediate. Tristețea și nefericirea sunt apanaje ale spiritelor alese. Atâția poeți și artiști ai lumii au fost triști și nefericiți.

Despre „recuperarea speranței” scria poetul Marian Drăghici, în „Ziua literară”, și credem că în această sintagmă cuprinde un etern deziderat al omului. Una din multele și nesigurile căi de „recuperare” este **Poezia**. Ceea ce ne apropie și ne cucerește este înțelegerea profundă a condiției umane și, în speță, a condiției **poetului**. Punem în lumină sensul etic al suferinței **poetului** căruia aproape că i se aude geamătul de durere, dar el știe să se și bucure, iar metafora îl ajută mereu, ca un scutier credincios. Există o perenitate a artei pe care nici o moarte nu o poate stăpâni. Neculai I. Onel trăiește prin ea. Îi simte prezența. Fără un sentiment uman nu există artă.

Pornind de la o imagine oarecum banală întâlnim o construcție poetică ce tinde, prin simplitate și comparație, să ne transmită pulsivitatea protocronică a purității. Sunt lucruri care au nevoie de ființa umană ca să capete viață. Și, mai ales, sunt imaginile devenite cuvinte, în care se proiectează amar, hiperlucid și, totuși cu atâta nădejde salvatoare.

Versurile lui Neculai I. Onel respiră sinceritatea pe care i-o cunoaștem din volumele precedente. Multe poeme au aura intimității poetice. Ca vechi cititor al cărților distinsului poet, îi urez în continuare succes și așteptăm noi cărți. În cartea sa înflorește grăuntele speranței și al luminii.

Secolul al XXI-lea a debutat sub auspiciile profetice ale cugetării lui Marlaux, cum că acesta „va fi religios sau nu va fi deloc”. Ideologia dominantă a lumii de astăzi impusă de globalism este multiculturalismul, definit de profesorul și scriitorul Ovidiu Hurdzeu drept „o ideologie de orientare stângistă ce pune sub semnul egalității toate culturile lumii, o ideologie care încrucișează o politică economică ultraliberală cu o ideologie de stânga, nu lipsită de tendințe totalitare”, de fapt, o rezultată a omogenizării spirituale, produsă de „unificarea economică și politică sub stindardul globalismului financiar”. În aceeași ordine de idei, poetul

și eseistul Cassian Maria Spiridon scria într-un eseu „...globalismul și arma sa culturală, multiculturalismul, golesc omul de conținut, îl transformă într-o entitate vidă care refuză transcendența, orice fel de suferință, agreează ludicul, arta ca joc; plăcerea, confortul, comoditățile care sunt zeii la care se închină omul imanent al lui Petru Țuțea”.

Trăim vremuri de cumpănă. Nu reușim să ne regăsim un echilibru real și o dezvoltare firească. Fără îndoială că este vorba și de o suferință generală, a umanității, care trebuie să înfrunte provocări pe toate planurile, crize și confruntări. Înțeata, dureroasă dezlipire de comunism, incompleta dezintoxicare, dezavantajele libertății se reflectă în toate domeniile existenței sociale și ar fi curios ca tocmai în literatură ele, racilele acestea, să se degheze atât de perfect, încât să scape observației. Criza de azi este o primă consecință amară a comunismului ca fals ideal modern. Pentru salvare, pentru supraviețuire, ne vom orienta spre o disciplină personală a reducerii trebuințelor... Salvarea este personală chiar dacă prăbușirea este colectivă.

Cultura tinde să-și găsească refugiu – câtă vreme nici nu știm! – într-o periferie. Citim puțin și reținem și mai puțin. Pentru mulți cartea a cam încetat de a fi o însoțitoare credincioasă. În câte case mai întâlniți bibliotecă? Internetul este departe de a putea de a le lua locul, lipsindu-i în primul rând „încărcătura de spiritualitate”.

Poetul Neculai I. Onel câștigă bătălia cu timpul devorator și existența devoratoare, în ultima instanță cu neantul – iar această victorie e miza oricărui poet.

Scrisă cu o eleganță deosebită, ea place prin simplul fapt că, citind, te saltă din cotidianul anost și te face să gândești. Titlul antologiei „O, voi aștri!” deschide căi spre inima cititorului care poate descoperi, aici, poezii cu o paletă variată de stări având o încărcătură emoțională vulcanică, incandescentă... Vă invit la lectură și delectare spirituală!

În contextul actual în care poezia este supusă unor experiențe mai mult sau mai puțin fericite „O, voi aștri!” a lui Neculai I. Onel este un act poetic de o înaltă ținută în care limbajul își redobândește puterea creatoare tocmai prin doza de straniu, dureros și absurd ce se degajă din acest univers liric aflat sub semnul tăcerii și al solitudinii. Poezia nu mai poate exorciza singurătatea ființei, dar îi poate da, în schimb, o formă estetică.

A învăța cum trebuie citită poezia nu înseamnă să deschizi o carte de poezie și să citești din ea... înseamnă să te deschizi pe tine poeziei, să te lași invadat de ea, dar și să o cauți acolo unde se ascunde, în jurul tău și în ființa ta... înseamnă să înveți să privești în jurul tău, să surprinzi licăririle de poezie din universul tău uman și afectiv... da, poezia locuiește peste tot, în obiecte și în gesturile noastre..., dar din cauza faptului că suntem orbi ratăm aceste perle, aceste licăriri de fragilitate, aceste roiuri de semne poetice, această constelație de poeme naturale...

Lectura este de-a lungul vieții nu numai un instrument de cunoaștere și o formă de a plonja în adâncul culturii, ci și un mijloc de a te sustrage realității pe care îți este greu să o suportă. Intri în cărți ca într-o apă pe malul căreia îți lași, ca pe o haină de care te dezbraci, viața. În acest sens lectura seamănă cu un drog, ca și cum ai fi luat un somnifer ca să adormi și să poți visa ceea ce ai citit. Au existat cărți ale marilor scriitori care ți-au lăsat senzația că le-ai trăit, nu că le-ai citit. Lectura ca scut împotriva realității a fost înlocuită de natură, ceea ce a reprezentat nu numai o binecuvântare, ci și o formă de maturitate.

La țară, descoperi nu numai miracolele legate de roadele pământului, dar și țărani bătrâni, o lume care în tulburătoarea ei autenticitate este în stare să concureze lumea din cărți, și să devină izvorul unor alte cărți.

Această ediție în versuri a antologiei de autor „O, voi aștri!”, semnată de Neculai I. Onel, pare a dovedi că trupul poate fi ucis, dar că Spiritul, scânteie divină, coborâtă din Spiritul Sfânt, este nepieritor.

Este munca scriitorului o temă mai puțin atractivă? Ce dezvoltări senzaționale ni s-ar putea face în legătură cu o îndeletnicire sedentară, practică mai mult în singurătate? În timp ce scriitorul stă în intimitatea locuinței sale și își ascute creionul, afară, în lumea largă, se desfășoară aventuri extraordinare, de la explorarea structurii invizibile a materiei și până la zborul în cosmos.

Lucian Raicu demonstrează în cartea „Reflecții asupra spiritului creator”, cât de lipsită de adevăr este o asemenea prejudecată. Așezat la masa de lucru, scriitorul trăiește de fapt o aventură la fel de palpantă ca oricare altă încercare a ființei umane de a păși în necunoscut. Actul scrisului se caracterizează nu numai prin acest dramatism intern, ci și prin unul impus de raporturile creatorului cu semenii săi. Spre deosebire de oamenii care au un program de muncă bine stabilit și obțin exact rezultatele prevăzute, scriitorul se află parcă la discreția întâmplării. Orele de trudă și de înfrigurare se pot solda, în cazul său, cu un succes răsunător, dar și cu un eșec dezolant. Conștiința în sine nu rezolvă aproape nimic. Produsul muncii, opera, are o natură ciudată, deopotrivă reală și imaginară, ca și cum ar fi și nu ar fi în același timp. Dacă la sfârșitul unei zile de muncă ar fi chemat în fața semenilor săi și i s-ar cere să explice cum și-a întreprins ziua respectivă, ce anume ar putea spune scriitorul? Că a încercat de dimineața până seara să-și aducă aminte o impresie din anii copilăriei? Că s-a lăsat captivat de căutarea unui cuvânt inexistent, pe care a trebuit să-l inventeze? Sau că a scris câteva pagini inspirate, pe care însă nu contemporanii, ci generațiile de mai târziu le vor înțelege și admira cu adevărat? Scopul său seamănă cu un miraj, pentru că își dă seama că n-are cum să-și justifice în mod indubitabil existența, scriitorul simte nevoia imperioasă să îndeplinească zilnic, cu o mare rigoare, ritualul muncii: „Că muncește, începând fără rezultat previzibil o pagină sau mai multe pe zi, iată singurul lucru sigur pentru scriitor, restul e nesigur: valoarea, succesul sunt categorii «ușoare», inconsistente, impalpabile. Pentru a continua să trăiască, pentru a se apăra de valurile deprimării și a nebuniei rostogolite în conștiința sa de sentimentul unei permanente insecurități, scriitorul trebuie să muncească.

Puternicele ecouri poetice vin de la întâlnirea imaterialului cu imaginarul, olfactivul și sugestia cromatică, generând o stare de grație memorabilă. Poetul transmite, discret și rafinat, o nostalgie, un zămbet temperat de luciditate, dar și tristețe autocenzurată, având ici-colo susținerea sacralității și a femeii iubite, într-o viziune atinsă ușor de aripa lui Pan.

O altă temă, atașamentul și dragostea pentru plaiurile natale, este prezentă în poezia „Mă voi întoarce”. Caracterul declarativ-patetic este evident: „Vă scriu din nou, din altă țară/ Ca voi să știți, că dorul mă doboară/ Vă spun, că unde sunt în lume/ Nu mă mai strigă nimeni după nume.../ Sunt fără mamă, fără tată și n-am frați/ Care tânjește după țară și Carpați...”. Cum e și firesc, mama este ființa dragă, prezentă permanent în suflet: „...Știu că tu măicuță, mă aștepți la poartă/ Ca să te mângâi și să te îmbrățișez îndată/ Atuncea vom scăpa de dor și de suspine/ Vom sta pe prispă-n nopțile senine”. Prin versificație, Neculai I. Onel dovedește o anumită orientare spre marile teme ale poeziei. Surprinde și așează în versuri sentimente și trăiri esențiale ale curgerii timpului.

Poemele sunt scrise în metru clasic, plin de gingășie, de sensibilitate și candoare sufletească. Trecând de vârsta ușor matusalemică a celor șaptezeci de ani, Neculai I. Onel evocă astral, selenar, într-un fel de ritual tragic, prea evident, trecerea în lumea de dincolo: „Aș vrea să-mi vină anii tinereții înapoi/ Să fiu bătut din nou, de crivăț și de ploii/ Să umblu, trubadur prin lume/ Să

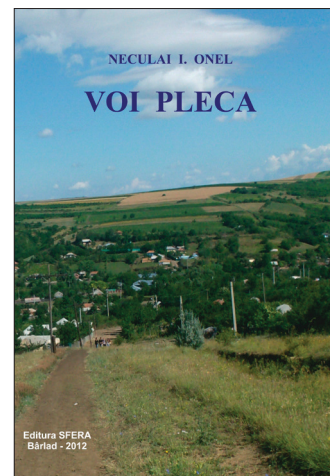
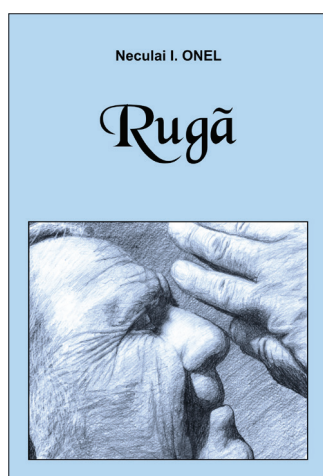
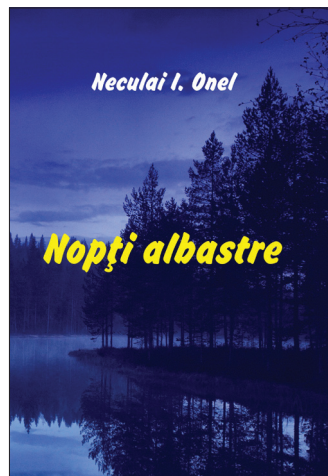
fiu stropit de valuri și de spume.// Aș vrea din nou să scap de anii bătrâneții/ Să umblu prin văltoarea vieții/ Din nou să retrăiesc acele clipe fericite/ Să fiu înconjurat, de fețele iubite...// Dar voi scăpa de lacrimi și suspin/ Și voi pleca în alte locuri să mă-nchin/ Adio viață trecătoare/ Mă duc în alte locuri, fără soare” („Adio viață”).

Volumul de versuri „Aștept” de Neculai I. Onel, apărut la Editura „Sfera” din Bârlad, 2013, reprezintă, incontestabil, un salt calitativ în zborul spre astre al poetului, de vreme ce a apărut și cel de-al zecelea volum, între care antologia „O, voi aștri!”. O viață întregă o voce, un glas divin, i-a șoptit poetului versurile, pe care le-a adunat în inima sa, le-a inventat și metamorfozat într-un fel heruvim de inspirație astrală. *Omnia mea mecum porto* este proverbul care-i poate schița și întregi profilul liric și moral, un perpetuu visător, condamnat la scris, conștient de trecerea sa prin această lume, care n-a fost deloc întâmplătoare, se află sub spectrul logosului sfânt din afirmația lui Mallarmé, că: „poezia dă autenticitate popasului nostru în lume”.

Neajunsurile principale nu țin de calitatea în sine a literaturii care se scrie la noi, ci de felul în care este ea receptată. Literatura la noi astăzi se află sub semnul diferențelor, al poziționărilor divergente. Tradițional, profesia de scriitor și-a atins prestigiul maxim într-o perioadă astăzi apusă; e o profesie care presupune un ritm de viață tihnit cu mult timp la dispoziție, e o profesie care presupune cuvântul scris, tipărit și suportul de hârtie, pe când astăzi tendința este alta: informația are suport electronic, imaginea și nu cuvântul domină scena, în centrul atenției se găsesc televiziunea, internetul, laptopul, tableta, și nu cartea. În domeniul tehnologic vizualului, al transmiterii instantanee a informațiilor la distanțe uriașe, lucrurile se schimbă într-un ritm atât de rapid, încât nu știm ce ne va aduce viitorul, ne putem aștepta la surprize oricât de mari și, nu se anunță vremuri bune pentru produsele pe hârtie, fie ele cărți, ziare sau reviste. Această deplasare a vectorilor de putere din domeniul informației, împinge literatura într-o anume marginalitate pe care nu avem cum să n-o înțelegem, chiar dacă nu ne convine.

Consumatorul de literatură performantă trebuie să aibă un nivel cultural ridicat, trebuie să fie obișnuit cu efortul intelectual, pe când omul standard al epocii noastre are cu totul alte priorități și are un cu totul alt set de valori: el funcționează după un mecanism mental din ce în ce mai sărăcăcios, este interesat de lucruri și ele lipsite de complicații intelectuale, are „idealuri” imediate, din care nu face parte întâmplător categoria frumosului artistic. Într-o astfel de lume este evident că produsul propus publicului de scriitorul performant are foarte puțină căutare și este mic numărul celor dispuși și pregătiți să-l însoțească pe autor în aventura sa intelectuală. De aceea, scriitorii, cu cât sunt mai subtili, cu atât sunt mai „singuri”.

Este o uriașă neîncredere reciprocă între publicul românesc, așa redus numeric cum este el, și autorii români. Autorii nu se încred în publicul românesc și publicul nu așteaptă „mântuirea” de la scriitorii locali. Cauzele sunt de căutat mai la adâncime și separarea își are explicație în această continuă degradare a vieții publice autohtone, în firea noastră bășcălăoasă, în tendința din ce în ce mai accentuată în anii din urmă de a nu recunoaște meritele celorlalți, de a terfelii pe oricine, până ajungem să nu mai avem

reper și totul se egalizează foarte jos, devenind demn de dispreț. Românii și-au pierdut cultul propriilor valori, patriotismul, egal cu mândria de a face foarte bine lucrul pe care îl ai de făcut, e golit de orice înțeles. Școala românească se află într-o accentuată degradare, scoțând generații din ce în ce mai puțin instruite și care, de aceea, nici nu simt nevoia lecturii.

Poemele lui Neculai I. Onel poartă amprenta unui spirit care asumă tradiția în mod superior, ca un model cu o postură duală, etică și poetică, un model ce se află în consonanță cu obsesiile și cu propriile ritmuri interioare, așezate de cele mai multe ori sub semnul tutelar al candorii și purității, precum în poemul „O, sora mea”: „Tu ai plecat în zilele de mai/ Și ai lăsat câmpiile înflorite/ O, sora mea cu păr bălai/ Te-ai dus printre morminte./ De-atunci trăim în lacrimi și durere/ Mereu privim spre cerul înstelat/ În casă și-n livadă e tăcere/ De când tu ai plecat./ Nu pot uita privirea ta senină/ Și glasul tău ce-l ascultam în prag de seară/ Când fredonai un cântec prin grădină/ Sub cerul înstelat de vară./ O, chip frumos ca de icoană/ Tu ai rămas aducere aminte/ Lacrimile mele azi te cheamă/ Te am în vise și în minte./ De-aș fi olar ți-aș face-un chip de lut/ Măcar așa să fii în camera pustie/ Eu glasul tău aș vrea ca să-l ascult/ Când umblu singur prin bucătărie.”

Versurile lui Neculai I. Onel posedă înflorarea nostalgică a unui eu liric care percepe spațiul natal ca pe un „paradis pierdut”, un topos edenic la care ființa nu poate accede decât prin intermediul evocării și sugestiei. Poet cu o structură clasicizantă, Neculai I. Onel își orientează demersul liric spre resuscitarea unui trecut exemplar a unei geografii mitice, simbolizând o întreață istorie, fără să apeleze însă la retorism ori la grandilocvența majusculelor. Lirica lui Neculai I. Onel, luminoasă și melancolică, își trage seva din îndureratele coline ale Moldovei, ținutul de neuitat al copilăriei poetului: „Tunete și ploii s-abat/ Peste vale, peste sat/ Este anotimp de vară/ Norii peste deal coboară./ Sufală vântul printre tei/ Cad frunzele pe alei/ S-a umplut pârau-n vale/ Mătură totul în cale./ Mai spre seară-n asfințit/ Tunetele s-au oprit/ Simți răcoare, relaxare/ E mirific, e splendoare./ Păsările din nou cântă/ Frumusețile tencântă/ Curcubeu-n trei culori/ S-a ivit de după nori.” („Anotimp de vară”). Cu „Anotimp de vară” ne aflăm într-un spațiu nostalgic, al reveriei și confesiunii neliniștite, în care metafora limpezește versul nu-l încifrează. Poetul, destul de dotat muzical, aspiră în continuare la claritate și la o puritate simplă ce învâluie imaginile suave și delicate ale unei lumi ce agonizează blând, în amintirea fermecată a locurilor natale.

Cultul naturii solare, plasticizat în aceeași manieră evocatoare, conferă legitimitate identității eului poetic ce-și caută cu fervoare și evlavie necontrafăcută „obârșiile”, încercând să restabilească, prin intermediul magiei verbului, legătura cu spațiul natal, cu o natură arhetipală, surprinsă în ceea ce are ea mai semnificativ ca manifestări, rezonanțe antice și esențe exemplare. Întoarcerea „acasă” devine astfel un gest ritualic, o înscenare a unei inițieri, printr-o coborâre spre sursele mitice ale ființei, spre centrul unei lumi ideale al cărei miraj însoțește obsesiv trăirile poetului.

Prin versurile sale din cartea „Doar amintirile”, pliate pe elementaritate și pe tonalitățile amintirii elegiace, Neculai I. Onel își asumă o identitate lirică inconfundabilă și legitimă, definindu-se ca un poet de autentică rostire și trăire.

Publicul larg e prea puțin interesat de aspectele contemporane ale poeziei. Dincolo de cele câteva nume ce au ocupat masiv „podiumul” bucureștean, având pe de-a-ntregul suportul unor edituri de prestigiu, omul de pe stradă nu știe, nici nu vrea să audă. Eminescu rămâne pe mai departe patriarhul neclintit. Poate nu e dramatic, ba chiar „firescul” situației ar putea fi privit cu o anumită distanță, poate chiar cu ironie, mai ales în situația în care vreun student al primului an de la litere ți-ar răspunde cu nonșalanță că seria marilor poeți ai literaturii noastre se oprește în dreptul lui Nichita. Tragedie pentru mulți, zămbete înclinate din partea ălor! Aname vină vor fi având, fără doar și poate, programele încărcate de tot felul de prețiozități literare a căror ineficiență mai degrabă îl îndepărtează pe tânărul elev/student de actul propriu-zis al lecturii ori de contextualizării mai ferice; dar nu îi putem uita nici pe acei dintre dascăli în fața cărora nu contează mai nimic dincolo de cifre și procente... Fi-vor, așadar, destul de puțini cei care devin interesați de munca de cercetare, de a (re)pune în

discuție chestiuni importante ce țin de critica ori istoria literară. De obicei, proiectele de anvergură sunt prezentate rar, în tonuri de specialitate, ce mimează atotsuficiența și interesează un public specializat, de multe ori ținând mai degrabă către adunarea unor puncte pentru... fișa personală. (Vezi, Marius Manta, „coordonate ale dinamicii imaginarului oniric”, în revista de cultură „Ateneu”, Bacău, anul 50 (serie nouă), numărul 6 (526), iunie 2013, p.20).

Montale era convins că geniul poetic are nevoie de o lungă răbdare, de onestitate, de conștiință și de buna cuviință. O carte bună trebuie să-ți deschidă o cale spre o anume fantezie speculativă care să-ți illustreze, fie și parabolic, sensibilitatea și îndrăzneala autorului ei. Pentru o clipă, ori pentru o vreme mai îndelungată, realitatea figurativă a unei cărți trebuie să bată de departe realitatea precară a vieții de zi cu zi, zbuciumul și nuditatea ce ne înconjoară și ne inundă cu lehamitea, cu urățenia și cu tupeul ei. Trăind puținul frumos și neliniștea din jurul său poetul este dator să fie un soldat curajos, cu atât mai mult cu cât echilibrul în care trăiește e unul fragil, instabil iar mersul subtil e nesigur în poezie, e unul întotdeauna executat mai mult sau mai puțin, desăvârșit pe muchi ascuțită a existenței.

Scriitorul Neculai I. Onel are o preferință pentru poezie. Se spune că poezie scrii la tinerețe, iar proza o faci la bătrânețe. Neculai I. Onel are 75 de ani și încă are o minte de om tânăr, de aceea este fericit. Preferă să scrie poezie, să scrie versuri concentrate, în care să nu bată câmpii, să-și aleagă din o mie de cuvinte doar câteva, care să-i contreze marea de sentimente: „Mă cheamă satul meu natal/ Și vuiet de pădure./ Mi-e dor de casa de pe deal/ Și de poiene ca fragi și mere./ Mi-e dor de câmpul plin cu flori/ Și de plimbări sub soarele fierbinte./ Mi-e dor de cârduri de cocori./ De mama care să m-alinte./ Aș vrea să mă opresc din umbletul hoinar/ Să mă întorc la casa părintească./ Acolo-n luna lui florar/ Să calc pe sfânta vatră strămoșească.” („Aș vrea”).

Clipa creatoare îi apare mai ales în toiul nopții, în intervalele de timp de insomnie, când ar dori să mai doarmă, și nu-și poate relua somnul, deoarece îl năpădesc tot felul de idei. Într-adevăr, clipa te ia pe nepregătite și trebuie să o prinzi din zbor. Altfel, regreti că nu ai scris-o și când vrei să-ți amintești de ea nu-ți mai vine în memorie, oricât te-ai strădui. Nu poate să scrie dacă în jurul său nu este liniște și armonie în interiorul său, să simtă că este momentul creației, desprinzându-se de toate celelalte probleme ale zilei care, de fapt, îi fură mult timp. De multe ori, intră puternic în toiul nopții și scrie. Așa procedează la o vârstă înaintată. În ultimii ani, îi place să se trezească dimineața, devreme și, în liniștea care îl înconjoară așterne pe hârtia albă, versuri. Fiecare poem îl scrie sub formă brută și are mai multe reveniri asupra lui. Îi place să recitească poeziile cu alți ochi, după câteva zile sau chiar săptămâni, după care îi dă forma finală: „Cad frunzele bătute de vânt./ E toamnă târzie./ Totul e trist fără cânt/ În noaptea pustie./ Cerul este plin de nori plumburii./ Iarna e gata să vie./ Totul va fi înghețat de ger și stihii./ Peste tot vor fi troiene și vijelie./ Totul e trist fără cântec și soare./ Pădurea uscată va plânge./ Acum peste tot e frig și răcoare./ Durerea din suflet mă frânge./ Pe cer multe stele/ S-ar stinge în nopțile lungi./ Voi depăna amintirile mele/ În vise prelungi.” („Totul e trist”).

Un fapt pozitiv este că Neculai I. Onel își menține prin scris un antrenament al minții care îi dă o mare satisfacție. Având o viață cultural-intelectuală cu gesturi creatoare la orice vârstă, tinerețea spirituală este foarte importantă și trebuie să ne-o menținem cel puțin în binele nostru și pentru cei din jur. Timpul va dovedi într-adevăr valoarea adevărată a „momentelor fericite de creație” din viața fiecăruia dintre noi. Este foarte important să rămânem creatori, la orice vârstă, și să dăm maximum din noi pentru binele societății în care trăim, lăsând un mic dar posterității.

La vârsta sa, poetul Neculai I. Onel simte cu mult mai bine cum trece timpul repede, pe nesimțite, dar este mulțumit de ceea ce a realizat până acum, trecând și învingând multe greutăți ale vieții. Consideră că trebuie să treci peste obstacole în mod cinstit și lucid și să mergi mai departe în viață, cu gândire pozitivă, păstrând în suflet amintirile frumoase, ce îți dau mereu o sevă sufletească și un nou imbold de a trăi și lupta.

Satele noastre sunt și au rămas organisme vii în care puținii localnici care au mai rămas după decembrie 1989 trăiesc ca într-o

familie. Că sunt mai puțini astăzi, că mulți dintre ei au îmbătrânit și adesea sunt uitați de fiii și fiicele care le-au plecat la orașe sau peste hotare, oamenii aceștia reprezintă o secvență din viața cotidiană autentică a poporului român, iar dispariția lor ar întuneca pe veci ființa românească. A dispărea satul ar fi începutul dispariției culturii populare, moartea obiceiurilor tradiționale, tragerea cortinei peste sutele de ani de construcție tradițională.

Satele noastre nu-s numai locul unde ne-am născut și ne trăiesc sau ne sunt îngropați părinții și vecinii, ele sunt partea esențială a civilizației noastre, suntem noi înșine, și fac parte din patrimoniul european. În condițiile viitorului hărăzit orașelor noastre, a încălzirii globale, satul devine refugiu nostru către natură, un spațiu scump nu numai celor care-și susțin ascendența prin sintagma „sunt fiu de țăran”, ci devine râvnit de mai fiecare orașean. Valoarea pământului și a satelor noastre este în creștere, are viitor. Nicio comună, niciun sat, nici chiar cătunele nu trebuie lăsate să moară.

Satul românesc, în ciuda sărăciei și a tuturor neajunsurilor cuibărite în el prin vitrega colaborare a secolelor, se învrednicește în excepțională măsură de epitetul autenticității. Mai precis, între nenumăratele sate românești găsim atâtea și atâtea așezări care realizează ca structură sufletească întocmai termenii definiției pe care o acordăm satului [...] Cosmocentrismul satului nu trebuie înțeles însă ca o grotescă trăsătură de megalomanie colectivă, ci ca o particularitate, ce derivă dintr-o supremă rodnică naivitate. Fiecare sat își are sub acest unghi mândria sa, care-l împinge spre o diferențiere de celelalte sate învecinate sau mai depărtate. Satele nu țin să se conformeze toate la rânduielile unuia singur. În port, în obiceiuri, în cântece, fiecare sat ține la autonomia și la aureola sa.

Fiecare sat, care se respectă ca atare, există pentru sine în centrul unei lumi și are frumoasa mândrie de a fi puțin mai altfel decât toate celelalte. Fiecare sat vrea să rămână el însuși, nu vrea să dicteze celorlalte nici gustul, nici reguli de comportare. Se constată o oarecare aristocratică distanțare, dar cătuși de puțin afișată ca atare, între sat și sat. Acest mod de a-și înțelege existența aduce cu sine și stărnește acea varietate de aspecte în cadrul unuia și aceluiași stil, vast răspândit pe câte o întreagă țară, varietate pe care o ilustrează așa minunat diversele „țări românești”.

Din modul cum satul își înțelege existența, mai rezultă însă și un al doilea aspect și alte consecințe, care merită să fie reținute. Satul situat în inima unei lumi își e oarecum sieși suficient. El n-are nevoie de altceva decât de pământul și de sufletul său și de un pic de ajutor de sus, pentru a-și suporta cu răbdare destinul. Această naivă suficiență a făcut bunăoară ca satul românesc să nu se lase impresionat, tulburat sau antrenat de marile procese ale „istoriei”. Satul e atemporal.

„Au dat cireșele în pârg” este un poem închinat unei așezări umane care a dat țării minți strălucite, o odă închinată înaintașilor în viziune clară. În acest volum se află o poezie încărcată de energii proiectate în largi spații naturale. Poetul pune în pagină trăiri proiectate în timpul și spațiul mioritic. Lirica lui este una care se adresează unui orizont de așteptare echilibrat, cu stările de suflet așezate pe trepte stabile. Universul creației sale e divers și reflectă o bogată experiență de viață. Este un poet autentic, surprinzător prin bogăția stărilor de grație care le-au dat naștere. În plus, limbajul prin care poetul se exprimă este remarcabil, metafora are profunzime și este însoțită de o cuceritoare tensiune lirică.

Lectura poemelor lui Neculai I. Onel oferă cititorului un univers interior cu sensuri adânci. Poetul îmbogățește acest univers cu teme și motive lirice noi. În plus, o nevoie permanentă de purificare prin relația cu arta, cu divinitatea rotunjesc disponibilitățile lirice. Vocația lirică se referă la capacitatea de a versifica în manieră folclorică teme și motive curente. Poezia lui este expresia unui lirism interiorizat, uneori incizat prin alunecare în mitologie, unde se pare că se îndreaptă interesul său spiritual. Versurile sunt expresia unei zbateri interioare dar și a unei deschideri către lume. Poemele din volumul „Au dat cireșele în pârg” sunt expresia artei pure. Poetul sondează însă „hotarul eului” și se pare că adâncimile la care ajunge sunt abisale. O imaginație bogată dă măsura acestei lirici în bună parte livrescă.

Deschiderea către universul imaginar se află în plină afirmare, iar proiectele sale literare se vor împlini în viitorul apropiat. Î

considerăm poet talentat și incontestabil un poet sensibil, preluând în versurile sale tonalități eminesciene. Versurile sale degajă o melancolie elegiacă într-un registru nu prea bogat însă. Este înclinat spre o duioșie grațioasă și compasiune față de cei năpăstuiți în versurile așa zise sociale ale artei. Lirica lui cu peisaje autumnale, frunze moarte, ploaie neîntrerupte se aseamănă cu cele bacoviene. Este un poet care caută în cuvânt miracole. Imaginile sunt deseori deformate de o realitate strâmbă. Starea de spirit e tradusă în îmbinări de cuvinte stând sub semnul straniului. Este evidentă o căutare a titlurilor șocante. În volumul „Au dat cireșele în pârg” imaginile sunt recurente, dar lectura versurilor este întotdeauna instructivă și agreabilă.

De remarcă că poezia lui Neculai I. Onel este semnul distinct al unei lirici caracterizate printr-o sensibilitate accentuată în relația cu lumea văzută. Motivele poetice sunt tradiționale și au luat naștere sub impuls imagistic. Cultivă versul cu largi deschideri spre universul uman. Poemele din acest volum dezvoltă un lirism problematic, al marilor întrebări. Demiurg de fiecare dată când se așează la masa de lucru, scriitorul participă cu cea mai mare intensitate la drama general umană și zadarnicei încercări de a atinge absolutul. Poezia lui N. Onel este un univers vast. Are și momente când simte nevoia să se exprime liric. Scrie versuri în care își exprimă opinia în legătură cu ceea ce se petrece în zilele noastre.

Poezia din volumul „Au dat cireșele în pârg” dezvăluie un poet de o rară simțire, versurile lui Neculai I. Onel se adresează unui orizont de așteptare înzestrat cu o sensibilitate elevată.

Textele sacre presupun aproape întotdeauna autori puternici: Dumnezeu, profeții Săi, țădiq-ul hasid. Autoritatea autorilor antichi reprezintă în sine o garanție că textele canonice sunt în sine niște forme superioare de inteligență, atestând înțelepciunea absolută. Cititorul religios abordează textele canonice având conștiința că autorul deține o indubitabilă superioritate față de interpret. Existența unei asemenea înțelepciuni superioare exclude din start posibilitatea ca un cititor inferior și chiar o întregă comunitate să fie capabili a pătrunde textul în integralitatea sensurilor sale.

Conștiința bogăției limbajului, a fluidității și ambiguităților lui, pe de o parte, presupunerea existenței și a activităților formelor de inteligență superioare și chiar infinite sau ale atributelor divine, care sunt entități logocentrice, pe de altă parte, servesc ca bază pentru proiecte interpretative în desfășurare. În cazul în care misticul pune accentul pe starea de conștiință mistică, având ca scop obținerea revelației sau uniunii cu divinitatea, eventualele elemente de simbolistică identificabile în text sunt de natură alegorică.

Misticul extatic transformă literele termenilor biblici în alegorii psihologice și fizice, teosoful transformă termenii biblici în simboluri ale entităților superioare. Nu trebuie să facem o apropiere exclusivistă între interpretarea alegorică și filosofie sau să transformăm interpretarea simbolică în apanaul misticii, pentru că ar fi o greșeală. Ar simplifica lucrurile în mod exagerat. În realitate, cele două aspecte sunt amestecate. Doar proporțiile diferă. Ca ființă unitară, adică constituit din trup și suflet, omul se exprimă prin semne și simboluri materiale.

Ființa umană nu poate fi în mod exhaustiv cuprinsă prin examenul structurilor și funcțiilor corporale. Individualitatea umană este mult mai complexă decât simpla morfologie și dinamică somatică, structura de adâncime a corpului și complexitatea nesfârșită a proceselor vitale, care nu reprezintă decât o latură a ei și un punct de plecare pentru diferențieri mult mai evolute, de ordin spiritual.

Sfântul Apostol Pavel ne atrage atenția că porunca cinstirii părinților, din cele zece porunci, este prima poruncă cu făgăduință: „Ca să-ți fie ție bine și să trăiești mulți ani pe pământ” (Sf. 5, 2-3). Cuvintele Sfintei Scripturi sunt extrem de dure la adresa copiilor care nu-și respectă părinții: „Cel ce se poartă rău cu tatăl sau și alungă (din casă) pe mama sa, este fiu aducător de ocară și rușine” (Pilde, 19, 26). Iubirea față de părinți este și o poruncă a firii, de aceea o și găsim la toate popoarele, chiar și la toate viețuitoarele, oricât de sălbatic ar fi ele.

„De ziua ta, de sărbătoare,/ Noi sănătate îți urăm/ Mereu o să-ți aducem câte-o floare/ La casa noastră când ne adunăm.// Feciorii și nepoții te privesc/ Cu dragoste-ți sărută fruntea ta bătrână/

Admiră ochii tăi albaștri care strălucesc/ Ca razele de lună.// Simțim că supărarea te apasă/ Te uiți la ceasul care ticăie mereu/ Căci vei rămâne singură acasă/ Iar timpul se va scurge tare greu.// Mereu noi vom veni mamă la tine/ Singurătatea să o alungăm/ Vom face tot ce este bine/ Noi lângă tine o să ne-adunăm.// Știm că lângă tatăl drag/ Veți depăna în noapte amintirile frumoase/ Mereu o să ne așteptați în prag/ Gândindu-vă la clipele frumoase.// Iar când pe cer se vor abate norii/ Privirea ta o să ne lumineze/ Vor străluci în noapte ochisorii/ Chiar dacă o să vă lăcrimeze" („De ziua ta”).

Fiecare ocazie pierdută, de a da părinților cinstire și a le arăta prețuirea care o merită, poate conduce mai târziu la durere și la amare păreri de rău.

Poezia lui Neculai I. Onel pendulează între valorile clasice și cele moderne și nu este lipsită de interes, dacă avem în vedere stările de grație din care izvorăște. Lirica sa este subordonată, în general, erosului.

„E anotimp de primăvară/ Și totu-n jur a înflorit/ De dimineață până-n seară/ Peste tot e de muncit.// Miroși și parfum de tei/ Băltărețu suflă tare/ Iarba crește pe alei/ Păsări zboară-n depărtare.// Cer albastru, soare, viață/ Vîno-n diminețile senine/ Eu să te zăresc prin ceață/ Să simt fericirea lângă tine.// Ale tinereții valuri azi te cheamă/ Vîno ca să te iubesc/ Amintirile mă-ndeamnă/ La izvor să te-nălnesc.// Ca mâine vom pleca spre alte zări/ Fără cânt, fără iubire/ Nu te-oi mai vedea în depărtări/ Voi fi singur, fără fericire” („Voi fi singur”).

Nu s-ar putea spune că versurile sale sunt rezultatul unui mimetism. În poezia actuală asemenea stări poetice nu prea mai sunt posibile, datorită marii libertăți de expresie. Poezia lui Neculai I. Onel e una a inefabilului și... a trăinicieii perene.

Frumoasa imagine a omului vârstnic aparține conștiinței noastre și ea trebuie preluată și de tânăra generație, dăinuind ca un semn de noblețe pentru persoanele de vîrsta a treia, de adus un omagiu celor ajunși în această etapă a vieții, când sufletul se hrănește cu amintiri, fiind considerate „persoane cu cele mai multe amintiri”, aceasta datorită faptului că se bazează pe realizările anterioare, așadar pe niște certitudini.

Cu deosebit respect și înaltă considerație, cu prilejul aniversării, la 28 septembrie, a zilei Dumneavoastră de naștere, am onoarea de a vă adresa în nume personal urări călduroase de sănătate și reușite în tot ce întreprindeți. Acestor urări de bine și fericire alăturăm dorința noastră de a beneficia, în continuare, de prestigioasa Dumneavoastră activitate pe plan literar. 28 septembrie, plină toamnă de vînt și ploi, frunze căzute și melancolii prăfuite. Bătrânețea e anotimpul roadelor, al copiilor legănați cu o poveste pe genunchi. Copiii, cărțile, lucruri ce le lăsăm în urmă, vise împlinite sau nu sunt merele căzute din pomul cunoașterii. Fiecare om are misiunea de a reface acea experiență originară. Numai după ce ai cunoscut paradisul ignoranței din copilărie, mândria și orgoliul tînarului în cucerire, parfumul iubirii vor fi ispășite, mântuite prin suferință, familie și muncă. Dumnezeu își încearcă iar și iar creația; de la unul la altul transmitem amintiri prin codul genetic. Să ne jucăm viața ca un copil prin iubire (ca un tînar) și prin Munca de maturitate pentru ca odată să ne spunem povestea de înțelepciune a ceea ce am văzut, încercat și crezut.

Limba română vede în bătrîn (lat. *veteranus*) mai mult un luptător decât un element al vechiului. Vîrsta e o stare de spirit. Fiecare om își poartă vîrstele cu sine ca modalități de a răspunde la întrebările vieții. Bătrânețea definește o etapă a unui ciclu uman. Înțeleptul Solomon spune că „bătrânețele cinstite nu sunt cele aduse de o viață lungă, nici nu le măsoară după numărul anilor. Înțelepciunea este la om adevărata căruntețe și vîrsta bătrînului înseamnă o viață întinată.” (Înțelepciunea lui Solomon, 4, 8-9).

Neculai I. Onel a depășit bariera trecerii prin timp, a celei de 75 de ani de scurgere a nisipului prin clepsidra veacurilor. Scriitorul englez Jonathan Swift, referindu-se la senectute, spunea: „toată lumea vrea să trăiască mult, dar nimeni nu vrea să trăiască bătrîn”. Îmi face plăcere să îl felicit pe Neculai I. Onel pentru impresionanta aniversare a celei de-a 75-a zi de naștere. Profesorul Martin Seligman, psiholog american, spunea: „dacă există o singură însușire pe care o puteți dărui copilului dumneavoastră și dumneavoastră înșivă, dăruiți optimism”. Optimismii au o percepție particulară asupra șanselor de a trăi fericiți clipa de azi, de a

se bucura de perspectiva zilei de mâine, de a găsi, în tot ce ne înconjoară, frumosul.

Poți să crezi că domnul Neculai I. Onel, plin de farmec fără ostentație, c-un zâmbet și-o vorbă bună pentru fiecare, c-o viață deloc ușoară – cine-i citește cărțile află cum i-a fost –, a împlinit 75 de ani? „Sunt un om în «floarea» neofilită a vîrstei”, spune cu jucăușă autoironie sărbătoritul nostru – în momentele de grație – cochetând cu poezia și proza. Am fost martor la gestația unor cărți despre lumea prin care a trecut, cu suferințe și bucurii.

Neculai I. Onel este poetul non-agresiv, care-și protejează excesul de adrenalină lirică printr-o nativă platoșă de timid incurabil, percepută mai mult ca o povară și de care încearcă să scape printr-un pseudoartag artistic și de paradă nonconformistă, cu prețul nedrept de a fi confundat, când de fapt tânjește după certitudini pentru demersul său liric. Se expune sentimental cu un donquijotism altruist pe portative de o mare generozitate, într-o lume nu întotdeauna pe măsura idealurilor sale și, din aceste motive, ca și din alte câteva, poetul riscă uneori o neaderență la lectura de prim contact și admite nonșalant un deficit de înțelegere a poeziei sale valoroase.

Presupun că intuiește inconvenientele, asumate dintr-un orgoliu specific timizilor generoși, dar și marilor înțelepți, deși pare mai mult stînjnit decât încântat. Dar, acesta este scriitorul Neculai I. Onel și, certamente, se simte liniștit și împăcat cu condiția sa de poet, care nu dă socoteală nimănui de ceea ce se întâmplă cu sufletul său, cu universul său liric, cu toată ființa sa...

Lirismul introvertit al domnului Neculai I. Onel are modulații lirice de-o surprinzătoare contrarietate cu imaginea sa publică, în contrapunct ideatic cu poezia sa. Dintr-o pudoare excesivă, poetul se expune oricărui posibil și, mai ales, riscante ipostaze de artist al cuvîntului. Ușor sfidător, inconștient deliberat, aparent detașat de orice adeziune publică, poetul „și-a jucat cartea” succesului literar mizând pe prudenta și eleganța cititorului avizat. Derutant în înțelegerea poeziei lui Neculai I. Onel este tocmai acest jemanfism de comunicare cu cititorul de poezie modernă, pe care-l lasă singur să se descurce decât încearcă să și-l apropie. Aceasta, sigur, dintr-o orgolioasă și până la urmă sinceră părere despre opera sa poetică, despre pertinenta demersului său liric, dincolo de riscurile neaderenței.

De altfel, tot astfel este și întreaga statură civică și culturală a omului Neculai I. Onel scriitorul cu doar zece cărți, publicate într-un ritm decent și echilibrat într-o vreme, prezentă, de inflație editorială tipografică („Aș vrea”, Editura Sfera, Bârlad, 2008, 140 pagini; „Amurg”, Editura Pim, Iași, 2009, 142 pagini; „Tăcere...”, Editura Pim, Iași, 2010, 136 pagini; „Singur”, Editura Pim, Iași, 2010, 124 pagini; „Mi-e dor”, Editura Sfera, Bârlad, 2011, 114 pagini; „Voi pleca”, Editura Sfera, Bârlad, 2012, 108 pagini; „Nostalgie”, Editura Sfera, Bârlad, 2012, 122 pagini; „O, voi aștri”, Editura Sfera, Bârlad, 2012, 92 pagini; volumul de antologie lirică „O, voi aștri”, Editura Sfera, Bârlad, 2012, 380 pagini, cuprinde o selecție responsabilă și reprezentativă din cele opt cărți de poezie publicate între 2008 și 2012, adună 220 de poeme; „Aștept”, Editura „Sfera”, Bârlad, 2013, 108 pagini; „Doar amintiri” (în manuscris, predat la Editura Sfera, Bârlad, având prefața intitulată „Scrisul este o disimulare/simulare a artei de a supraviețui”). Cele unsprezece prefețe au fost semnate de profesorul Gheorghe Clapa, însumând 167 pagini.

Autorul a ajuns la o maturitate lirică consolidându-și propria linie melodică pe un portativ poetic, din care n-au lipsit nici diezii alternativi și nici sincopile protestatate ale înregimentării de modă poetică și nici aderența la noul val literar prestigios al pleiadei de poeți reprezentativi, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ștefan Augustin Doinaș, Geo Dumitrescu, Ana Blandiana, Adrian Păunescu. Dar, și-așa, poetul Neculai I. Onel și-a păstrat un timbru inconfundabil, autentic, printr-o imaginație febrilă, aparent anxioasă, caracteristică unui căutător de frumuseți și de poeticești stări sufletești, într-o lume în care sensibilitatea, translucidă și plesnind de tensiune lăuntrică, este percepută ca o slăbiciune, împinsă spre desuet și penibil.

Îl admir și-l invidiez pe Neculai I. Onel, fiindcă iubește ce face și lucrează cu plăcere și suflet. Am găsit în el un adevărat prieten și un model pentru noi toți. Este de neprețuit ce face în prezent și mă consider norocos că pot să fiu împreună cu sărbătoritul și să

concluez cu domnia sa. Este un om activ, sânguinos și duce o viață tihnită și cumpătată, ocupându-se, ca tot românul, de treburile gospodărești, bucurându-se din plin de frumoasa sa familie. A rămas vioi și plin de viață, o mângâiere și un izvor de vorbe bune pentru copii și nepoți. Îi apreciez puterea și capacitatea constructivă și îi doresc ca Dumnezeu să-i dea putere să reușească să realizeze ceea ce își propune. În momente dificile a reușit să insuflă speranță celor din familia lui spirituală. Niciodată să nu-l părăsească dorința de a munci și de a fi prezent în societate, în cetate.

Dezinvoltura, exuberanța, bucuria de a trăi, munca, dragostea pentru dialog sunt trăsături specifice sărbătoritului. Pentru puterea, energia, sinceritatea sufletului și modestia sa, dar mai ales cu ocazia împlinirii vârstei de 75 de ani, îl felicităm, îi mulțumim și îi urăm ca bunul Dumnezeu să-l binecuvânteze în continuare cu pace și blândețe, cu claritatea minții și smerenia sufletului.

Pe 1 octombrie, ne plecăm cu respect în fața tuturor concetățenilor noștri vârstnici, pentru contribuția binecuvântată pe care au adus-o de-a lungul anilor la dezvoltarea societății și spiritualității românești.

Neculai I. Onel îl roagă pe cel de Sus să îl mai lase o secundă dintr-un infinit în această lume cu dorința fierbinte de-a mai fi împreună cu cei dragi. Așa să fie!

Rari sunt cei mulțumiți de faptul că au prins un fir al nemuririi prin poezie; și trag de el, și îl fac ghem. În cadrul unei istorii literare sau alteia. În lupta poetului cu versul, câștigă cititorul. Cuvintele fiind de natură abstractă, neavând fond material perisabil, nu pot fi ucise de nimeni și de nimic. Cuvintele în genere, iar cele scrise în speță, sunt nemuritoare. Străduindu-ne să le însăilăm artistic devenim prin ele și noi muritori. Cuvintele sunt nemuritoare, ele nu mor niciodată, iar prin ele, noi cei care scriem, și le lăsăm undeva scrijelite, rămânem niște nemuritori prin scrierile noastre.

Versurile lui Neculai I. Onel din volumul „Nopti albastre”, al XVI-lea, au frământările sufletești, fericirea, tristețea, încântarea, nemulțumirea, ori ruga oricărui suflet. Dacă te regăsești, speranțele ni se unesc, pășind împreună mai lin, mai sigur, mai armonios... mai vindecător! Poezia ne va readuce mereu pe linia de echilibru. Prin ea Dumnezeu ne ocrotește, ne trimite iubirea lui nemărginită și ne oferă șansa de a deveni nemuritori!

Poezia reprezintă modalitatea prin care îți poți transpune sufletul într-o formă fizică, un prototip al *lapis philosophorum*. Noi ne desprindem de corporalitate și esența noastră se hrănește cu viața tuturor celor care își dedică pentru câteva minute sufletul simpatizând cu templul nostru de sânge și fericire, cu opera noastră. Cuvintele rămân ca o amprentă în viitor, în cărți, în oameni, în fiecare din secretele noastre! Numai cuvântul scris dăinuie peste timp. Dar cel mai mult l-au atras pe Neculai I. Onel cuvintele puse în versuri, cuvintele metaforă, cuvintele de dragoste și dor, cuvintele care exprimă anumite stări. De aceea, a ales a-și exprima anumite trăiri, prin versurile pe care le scrie și pe care le aduce în fața ta, cititorule, iubitor de poezie.

Îndată ce așternem cuvintele pe hârtie, prind viață. Aripă nevăzute le poartă prin timp, bucurând sufletele însetate de frumos. Cuvintele se înlănțuiesc astfel în povești nemuritoare ce transmit generațiilor viitoare puțin din sufletul nostru. Dacă peste fiecare cuvânt am presăra iubire și le-am împărți celor din jurul nostru, cu siguranță lumea ar fi mult mai bună. Cu ajutorul cuvintelor noi vom trăi chiar și după ce inima noastră va înceta să mai bată. Vrem să lăsăm o urmă a trecerii noastre prin această lume cu ajutorul cuvintelor.

La nemurire, gândim cu toți muritorii, chiar dacă știm că e o utopie, tocmai cuvântul muritor ne spune care este soarta noastră pe Pământ. Nemurirea nu înseamnă veșnicie, nici veșnicia nu înseamnă eternitate, eternitatea este însuși timpul în spațiul Dumnezeiesc, care nu se pierde nici în infinit.

Poetul Onel a reușit să surprindă lupta internă, perpetuă a omului modern, dar și nevoia lui de a se agăța de trecut (un trecut a căror cicatrici încă se vindecă). În volumul de versuri „Nopti albastre”, îmbinarea de imagini vizuale, auditive și senzoriale fac ca acest volum să își câștige locul în atemporalitate.

Epitetele ilustrative generează un puternic impact emoțional (trezind cititorul dintr-o transă cu caracter social), conturând o suită de imagini atât de vizuale, cât și auditive puternice. Rolul lor este

de a contura limbajul unui suflet poetic profund, a cărui nevoie de statornicie și stabilitate depășește granița societății actuale... un suflet care a tăcut mult prea mult timp și care acum își varsă amarul melancolic în cel mai fin mod posibil – prin POEZIE!

„Nu mai vii pe la izvor/ Sălciile sunt aplecate/ M-ai lăsat în plâns și dor/ Tu te-ai dus departe./ Teii au îmbătrânit/ Ramurile sunt uscate/ De când tu n-ai mai venit/ Sunt doar locuri înghețate./ Acum la tine mă gândesc/ Tu ai plecat pe veci/ Geaba peste dealuri eu privesc/ Ochii azi de plâns sunt seci” („Nu mai vii”)

Personificările au rolul de a șoca, dar și de a trage un semnal de alarmă cu privire la dezvoltarea mult prea haotică a societății și ușurința cu care aceasta se debarasează de tot ceea ce e specific românesc în favoarea unor obiceiuri frivole cu rol comercial. Fiecare imagine sau înlănțuire de cuvinte este atent studiată, finisată și adaptată pentru a corespunde nevoilor acestui suflet poetic și a limbajului său și de a crea o punte între el și cititor cu scopul de a se atinge conștiința individuală și colectivă a adevăratului nostru neam... Neam a cărui lirism a reușit să depășească granițele timpului și să înnoibeleze.

Nimic nu a fost mai plăcut decât să parcurg pas cu pas, simbol cu simbol, temă cu temă, cartea domnului Neculai I. Onel și să ating preț de o secundă acea stare de exaltare poetică profundă... stare în care emoțiile, dorurile, bucuriile, durerile, se contopesc perfect. Integritatea, maturitatea, dar și seriozitatea cu care sunt relatate aceste opere lirice completează perfect cadrul intim prezentat de acest suflet liric care oferă posibilitatea unei schimbări prin trezirea colectivă de care avem mare nevoie.

Asemenea unui pictor, fiecare vers, fiecare strofă, își creează propriul său cadru în care „ochii omului văd în exterior ceea ce îl frământă în interior” (Emil Cioran), iar banalul devine deosebit. Spunea cineva că sunt câteva lucruri în viață care te definesc, printre ele numărându-se cărțile citite și oamenii întâlniți. Sunt norocos că am întâlnit un asemenea OM și că îi sunt prin preajmă. Domni sa, poetul Neculai I. Onel, n-are nevoie de un CV literar, îl recomand poezia!

Poetul crește cu fiecare volum, lirica lui suferind nu atât schimbări radicale, cât extinderea universului ideatic, rafinarea formelor, distilarea sensurilor, toate adăugate la spectrul cromatic recognoscibil ale altor nuanțe de gând. Întrezărim în versul său povestea unei vieți luminate de bucuria zidită întru cuvânt în urcușul către poezia autentică. În a cărei apropiate vecinătăți se și află, de altminteri.

Mă bucur pentru faptul că mi-a dat prilejul de a mă număra printre prietenii domniei sale, că mi-a acordat încrederea de a pătrunde în acest univers aparte, dar mai ales pentru onoarea de a mă desemna să scriu aceste rânduri! Din preaplina sufletului său, poetul mai are încă mult a dăru!

Puterea culturii vine din religie; chiar cuvântul cultură e un derivat de la cult. Cultura e o putere în sine care, dacă nu controlează lumea, cel puțin îi dă un sens mai profund. Precum arhetipul său, religia cultică, ceea ce desemnăm azi, prin cuvântul cultură presupune și chiar deține o structură piramidală la baza căreia se află unitatea dintre beneficiarii și producătorii actului de cultură. Pe treapta ierarhiei sunt instituții care coordonează și controlează ceea ce un centru gândește ca strategie de implementare a actului cultural, fie el în varianta populară, numită cultură de masă, fie în cea elitistă căreia îi corespunde actul artistic de înaltă performanță, frecventat și consumat ca atare de un politician restrâns, însă cu grad ridicat de competență și empatie culturală. O lume fără cultură poate dăinui o vreme, însă implozia socială e inerentă și de aceea buna guvernare presupune și încurajarea, și susținerea, și promovarea culturii ca puteri în sine. Din varii motive, uneori cultura e nedreptățită, atunci când i se alocă sume modice dintr-un buget care trebuie împărțit la mulți, provocându-i suferințe sau chiar sincope. Numai că fiind ea însăși o putere, își găsește resurse de supraviețuire în forme mai puțin eclatante, dar rezistente la modul ostentativ. Cultura e o putere ce trebuie susținută financiar aidoma celorlalte tradiționale, care nu-și produc propriile resurse decât în măsura nesemnificativă, ci susținute generos de stat. Între practicile culturale știute și recunoscute ar trebui inclusă și una de promovare a culturii ca putere de stat. Cultura e o putere veritabilă ce trebuie respectată și inclusă în sistemul separațiilor tranșante,

nu lăsată în seama fluctuațiilor de moment. Doar în acest mod practicile culturale s-ar putea ameliora vizibil spre beneficiul tuturor, dar mai ales cu folos maxim pentru imaginea țării.

„Literatura, la fel ca pictura și muzica, este mijlocul prin care accedem la esențialul din om (...): visele, emoțiile, dragostea, ura, speranța, angoasa, sensul vieții” (Ernesto Sabato). Poezia este înainte de istorie, istorie e după poezie. Ea este partea cea mai vie a unei literaturi. Poezia este o componentă esențială a identității și spiritualității fiecărei națiuni. Este forma deplină de valorificare a spiritului. Asigură identitatea maternității lingvistice, fără de care un popor poate fi lesne asimilat de altul. Îndeletnicirea poetului este singurătatea scrisului. Poeții sunt condamnați pe viață la scris. Demonstrează că există o criză de orice altă natură, dar nu de talente.

Pentru a-și câștiga audiența de care s-a bucurat întotdeauna, poezia – de exemplu – va trebui să revină la dramatic și narativ.

„Nu am lacrimi să mai plâng/ Ochii astăzi mi-au secăt/
Singurătatea nu pot s-o alung/ De când tu ai plecat.// În jurul meu este pustiu/ Tu ești plecată în necunoscut/ Nu mai aud în noapte glasul tău zglobiu/ Veselie nu mai este, totul e tăcut.// În locuri triste în tăcere/ Stai sub piatră funerară/ Doar în vise tu mai simți plăcere/ Eu te plâng în fiecare seară.// Acolo unde ești, tu vei ajunge-o sfântă/ Chiar dacă nu ai nicio bucurie/ Dar acest lucru mă încântă/ Căci Domnul va aduce mântuire” („Tu ești plecată”).

Poezia se simte bine în cercuri strânse, ezoterice uneori, atunci când este înțeleasă și salvează suflete ce duc mai departe frumosul.

„De ziua mea de sărbătoare/ Mă bucur că voi ați venit/ Pe frunte am simțit raze de soare/ Căci tare mult eu v-am iubit.// Priviți la mama voastră cum zâmbește/ De bucurie lacrimile-mi curg/ Este clipa ce îmi amintește/ Cum vă cântam pe prispă în amurg.// Astăzi mă simt fericit/ Căci e clipă de visare/ Azi pe toți eu v-am iubit/ Vă sărut pe fiecare” („Clipe de visare”).

Poezia, la noi, dă semne a zăbovi la răscruce: ezită să experimenteze, fiind foarte dependentă de tradiție; soluția revelării lumilor ascunse în dincolo-ul imaginar pare a reveni în atenție, cel puțin declarativ, ca sete de ideal, de identitate, într-o lume măcinată malign.

„Simt că voi pleca în veșnică hodină/ Căci aceasta este viața/ Fără soare și lumină/ Nu voi călca pe rouă dimineață.// Acolo eu voi sta pe veci/ Sub o lespede de piatră/ Fără iarbă și poteci/ Voi plânge după sfânta vatră.// Singur voi dormi în lunga noapte/ În pustiu, uitat de lume/ Fără vise, fără șoapte/ Sub o cruce și un nume.// Dar așa e scrisă soarta/ Să plecăm spre infinit/ După mine se vâchide poarta/ Firul vieții s-a oprit.// Înainte de plecare/ Voi scrie ultimul poem/ Apoi cuprins de supărare/ Mă voi ruga la Domnul cel Suprem” („Ultimul poem”).

Poezia, poetul, la noi, s-au aflat mai tot timpul în criză. Sperăm ca și la noi criza să nască și pentru poezie o nouă perspectivă. Poezia a devenit o formă de rezistență în lumea de azi, o lume din ce în ce mai melancolică și mai paseistă, pe fondul unei sărăcii spirituale, difuzate cu viteza crizei.

În cronicile mele am susținut că Neculai I. Onel este un poet pe deplin format, ajuns la vârsta maturității creatoare, fiind între postmoderni, din care face parte din punct de vedere cronologic. Limbajul său este elegant, elevat, subtil, nefiind profund original, trăiește cu intensitate poezia cerebrală, care bundă în simboluri. Poezia sa exprimă stări nedefinite, vise nelămurite, spaime împietrite, gânduri încremenite. Este originală, trăirile sale sunt intense, autentice, versurile sale nu sărace în idei și bogate în podoabe stilistice, predominând simbolul și metafora.

Una din pasiunile spiritelor este cartea ca obiect de studiu, cât și de creație. Marele gânditor Francis Bacon credea că „cititul îl face pe om deplin, vorbirea îl face prompt, iar scrisul îl face exact”. În domeniul literaturii sunt scriitorii care-și dau adevărata valoare nu numai la maturitate, ci chiar în jurul vârștelor de 70-80 de ani. Rândurile de față sunt pledoarii pentru valoarea capacității de creație și încurajarea celor tentați să o facă, întrucât „munca stăruitoare învinge totul” (lat. *Labor omnia vincit improbus*) sau „arta e lungă, viața e scurtă” (*Ars longa, vita brevis*).

Vorbe de duh ce au călăuzit omenirea vreme de secole: „Nu ești niciodată prea bătrân. Din păcate, ești întotdeauna prea

tânăr pentru a ști asta” (Robert Brault); „Bătrânețea este mai mult decât păr alb, riduri, simțământul că este prea târziu și că jocul s-a terminat, că scena aparține unei noi generații. Adevăratul rău nu este slăbiciunea trupului, ci indiferența sufletului” (André Malraux); „Bătrânețea este iarnă pentru cei ignorați, și vremea secerișului pentru cei înțelepți” (proverb idiş); „Unii oameni, indiferent cât de mult îmbătrânesc, nu-și pierd niciodată frumusețea, ci doar și-o mută de pe fețe în inimile lor” (Martin Buxbaum); „Nimeni nu îmbătrânește prin simpla acumulare a unui număr de ani. Devenim bătrâni prin părăsirea idealurilor noastre. Anii pot rida pielea, dar renunțarea la entuziasm ne ridează sufletul” (Samuel Ullman).

Jocul vieții și al morții într-un deșert personal ilustrează fațete caleidoscopice ale singurătății. Originalitatea ultimului volum de versuri, „Îngerului meu”, vin din forța luptei pe care poetul știe că o va pierde și o va câștiga în același timp. Univers recompus, trecut prin furcile solitudinilor, izbăvit de nenumărate apocalipse, desfășurând și demolând granițe, impunând limite în relația cu ceilalți și cu sine însuși, o lume a confruntărilor interioare, se impune ca o parabolă a căutărilor de sine, deopotrivă a autorului și cititorilor, însingurați sau nu.

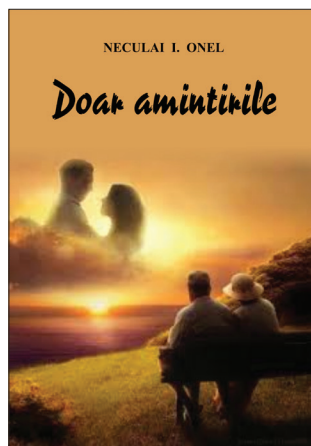
Puține volume atât de mature, dar și proaspete, cu un evident timbru personal, mi-a fost dat să citesc în vremea din urmă. Neculai I. Onel nu e un poet mimetic, nu împrumută o formulă de succes, o rețetă *passé partout*, nu este însă nici un experimentalist pus pe repetatul unor revoluții care au avut loc de multă vreme, el este mai mult decât atât, este un poet pur și simplu, care ar putea fi definit, cumva oximoronic, drept unul al „implicării detașate”.

Prin „Îngerului meu” domnul Neculai I. Onel creează un sistem al gândirii filosofice, nu este ermetic, dar nici deschis pe deplin, ci dominat de coordonatele temporale și spațiale prin care existența umană, scoasă uneori din sfera temporalității, rezonază în interiorul său pe coordonatele spațiului și timpului. Astfel, ceea ce este mai valoros dăinuiește peste timp, amplifică permanent valoarea sub toate aspectele sale, tinzând către eternitate. Dar și eternitatea, cât și infinitul au propriile lor contrarii între ale căror limite pendulează existența umană.

Neculai I. Onel pare să posede mânărea cuvintelor ce exprimă tăcerea, acea dexteritate de raportare artistică a necunoscutului la cunoscut. Cuvintele se interpun uneori între scriitor și cititor, între interpret și publicul livresc, de aceea am avut un mod ciudat de a lectura, am încercat să mă detașez de autorul omul, pentru a citi cumva izomorfic această carte, să identific acele constante literare ale liricii tanatice (n.n. de la Thanatos).

Înceind lectura cărții „Îngerului meu”, te simți ca după un sejur în lumea unui poet interesant. Uneori chiar pasionant. Un talent lucid cu o imaginație asociativă. Un jucător grav, aproape un obsedat al reflexiei, muncit de interogații esențiale. Împărtășesc cititorilor bucuria pentru apariția noului său volum și îi îndemn să-l citească spre a dialoga launtric, la nevoie pro și contra, cu unul dintre cărturarii noștri.

Recomandăm cititorilor această carte scrisă cu înțeleaptă modestie și profundă cunoaștere a unor zone culturale de rară elevație.

Secvențe ale trecerii în lumea de dincolo

- urmare din pagina 1 -

În mentalul rural moartea apare ca un eveniment firesc, o etapă importantă a cursului vieții de care nimeni nu poate scăpa. Ritualurile ce au loc cu ocazia acestui eveniment reprezintă o legătură, o comunicare a celor rămași în lumea de dincolo cu cei trecuți în lumea de fără dor.

În legătură cu rolul ritualurilor Nicolae Panea susține că acestea țin de ciclul vieții, „[...] realizând integrarea individului în comunitate. Existența unui individ nu este considerată împlinită decât atunci când reaspectivele parcurge întreaga succesiune a riturilor ce aparțin ciclului vieții. [...]”⁶

Despărțirea de vechea stare Pregătirea

„Deși înspăimântătoare, moartea poate fi considerată, mai curând, ca o împlinire, decât ca o pedeapsă. Ea face parte din logica senină a ciclicității vieții.”⁷ Țăranul român având credința că moartea este doar o treaptă de trecere spre lumea de dincolo, năzuind spre împărăția lui Dumnezeu, încă din timpul vieții se pregătește pentru integrarea în comunitatea strămoșilor. Această pregătire este atât de ordin spiritual, cât și material. Pregătirile spirituale constă în participarea la slujbele bisericii, la înmormântări, la spovedanii, pregătiri funerare pentru alți defuncți din comunitatea rurală. Aceste acțiuni produc la nivelul mentalului rural o acomodare psihică cu ideea morții. Despre acest aspect ne vorbește și Nicolae Panea în *Gramatica funerarului*, precizând că „acomodarea psihică se realizează prin accentuarea iluziei transparenței, care, în mod concret, cuprinde o serie de practici, care, altfel, nu se înfăptuiesc sistematic, ci aleatoriu.”⁸ Pregătirile spirituale sunt dublate de cele materiale prin strângerea încă din timpul vieții a obiectelor necesare înmormântării (prosoape, batiste, haine, sicriu, cavou etc).

Semnele prevestitoare

Apropierea unui eveniment funest este simțită în cadrul colectivității rurale prin intermediul unor semne, atât exterioare, cât și interioare.

În mentalul rural moartea nu vine fără veste. Moartea are semnele ei și omul ține seama de ele. Unele dintre aceste semne au un caracter general, altele au un caracter particular. Dintre semnele prevestitoare notăm: trosnitul grinzilor, căderea icoanei din cui, căderea tablourilor de pe pereți, căderea oglinzii, statul ceasului după miezul nopții (între orele 24-4 dimineața), urlatul câinilor și cântatul cocosește al găinilor. Când urlă câinele e semn că ceva rău se poate întâmpla, cu o pronunțată înclinare că cineva din familie, dintre stăpâni, este în pericol. Există credința că acest animal are un simț deosebit în legătură cu prevestirile de moarte, de aceea urlatul său stârnește o mare teamă. În această situație câinele este hăituit și nu rareori omorât dacă nu încetează.

La unguri, se crede în mentalul rural tradițional, că dacă mortului i se deschide un ochi va lua pe cineva după el. Dacă va deschide ochiul drept va lua pe cineva din familie, dacă deschide ochiul stâng este vizat cineva din rudele mai îndepărtate. Astfel, ca să nu mai moară cineva, se pun monede pe pleoapele celui decedat.

Există unele semne prevestitoare de moarte din satele Plaiului Cloșani similare cu cele din satele din Ungaria din Micherechi spre exemplu. Dintre semnele prevestitoare ale apropierei morții se numără: scheunatul câinelui, cântecul bufniței, cântecul cocosește al găinii. În satul Micherechi există credința că moartea poate fi alungată prin sacrificarea găinilor:

„Ieste dă cîntă ghina cocosește. Cînd cîntă tare găina așe ca cocosu , atunce bătrînele ziceu că trabă luată dî la masă și amăsurată pînă la ușe. O-ntorcem așe pîne ajunje la prag. Dacă pica capul ghinii pă prag, atunce trăbuie, acolo tăiet cu toporul, că și să plătească cu capu ghinii dă moarte. Margă capu ii, nu a altăcui. Ziceu că i-o s-o cîntă dă moarte, că nu a bună a cîntat cocosește. Dacă i să tăie capu, nu mureu gazdele. Amu dacă o ajuns pă prag cu picioarele atunce nu i-o făcut la ghină nimic. Atunce gazdele pățeu uariceva. Însămna moarte”.⁹

Așa cum în satele din Plaiul Cloșani cucul poate prevesti ora morții, tot așa există credința și în satele Aletea și Micherechi. Semne comune prevestitoare de moarte cu cele din Ungaria mai sunt: căderea stelelor, căderea tablourilor sau a oglinzilor de pe pereți, scărțâitul mobilei, deschiderea ușilor.

De asemenea, repertoriul oniric poate anunța ceasul morții: casa ruinată, căderea dinților, părul despletit, apa tulbure, rochie de mireasă, noroiul, sângele.¹⁰ La românii din Micherechi și Aletea se crede că se poate afla ceasul morții prin ruperea claviculei unei găini. Se crede că moare mai repede cel acre are bucata de os ruptă în formă de V.

Atât la românii din Plaiul Cloșani, cât și la sârbii de religie ortodoxă se mai prezice moartea de Sânziene (pe 24 iunie), făcându-se coronițe din sânziene pentru toți membrii familiei. Coronițele erau împletite cu usturoi pentru a fi înlăturate duhurile rele. Fiecare membru al familiei își are corespondentul într-o coroniță. Acestea erau aruncate pe acoperișul casei, crezându-se că va muri acela a cărui coroaană va cădea întâi. Un alt mod de prezicere a morții ține de întoarcerea cortegiului funerar de la cimitir înspre casă. Se crede că primul ieșit din cimitir este bărbat, tot bărbat va fi și cel care urmează a muri, dacă va ieși femeie, atunci tot femeie va intra în Lumea fără dor.

„Normalitatea simbolică legată de casă, o proiecție simbolică a ființei în spațiu, în cosmos, prin funcția ei ordonatoare a lumii, de axis mundi, este trăinicia, durabilitatea. A tunci când această trăinicie este perturbată, semnele-zgomote neașteptate făcute de o serie de obiecte (...) – pot prevesti moartea.”¹¹

Prestitoare ale morții sunt considerate și păsările de noapte precum: bufnița sau cucuveaua. Despre acestea se crede că dacă îți cântă la fereastră e rău de moarte. „În mitologia greacă, bufnița o simboliza pe Atropos, a treia dintre Parce și cea mai necruțătoare, rolul ei fiind acela de a tăia firul vieții.”¹² O altă pasăre care anunță evenimentul funest este cucul. Acesta apare și la popoarele slave răsăritene. Cucul are rolul unei păsări-mesager, este un intermediar între Lumea de aici și Lumea de dincolo. Cu aceste atribute apare într-un cântec funerar consemnat de Petru Caraman, în care îi prezintă celui mort preocupările rudelor rămase în lumea cu „dor”. Cucul este rugat de cel trecut în Lumea de dincolo să-l ajute să depășească anumite obstacole, însă rugămintea îi este respinsă: „Fă-ți codița scară/ Scoate-mă la țară!”¹³ Acest autor explică refuzul cucului, punându-l pe seama diferenței de statut ontologic, în sensul că pasărea, prin zborul său, poate depăși vămile, în schimb sufletul mortului nu:

„Eu nu pot s-o fac,/ Că umblu pe sus cântând/ Și tu mergi pe jos plângând”.¹⁴ Aceste opoziții, sus/jos, cântând/plângând „codează aici nu numai diferența de statut existențial și de putere socială, ci și distanța uriașă ce separă viața de moarte, lumea <<de sus>>, de cea încălțată și plină de obstacole <<de jos>>”.¹⁵ De această dată, cucul nu este un animal psihopomp, el nu-i arată calea celui mort, ci doar evidențiază limitele dintre cele două lumi prin dialogul pe care îl poartă cu sufletul celui mort.

Riturile funerare au o rezonanță puternică în plan oniric. Încă din Antichitate a fost sesizat acest aspect, joncțiunea dintre onirism și thanatos fiind considerată firească. „Hesiod îl numea pe Oneiros (zeul viselor) fiul al nopții întunecate, frate al cumplitei Morți și al negrului Pământ, al Somnului (Hypnos) și al Trecerii în neființă (Thanatos)”.¹⁶ Astfel, căderea dinților, surparea unui mal sau a unei gropi, privirea în adâncul unei fântâni, nunta, mireasa, apa tulbure, tăierea unui pom visate prevestesc moartea. „În zorii creștinismului, Tertulian plasa visul pe puntea dintre somn și moarte, prețuindu-i și capacitatea de premoniție: << Cine poate fi atât de străin de condiția umană, încât să nu fi avut măcar o dată viziune fidelă? >>”.¹⁷

Pleșa Paraschiva din satul Cerna – Vârf, comuna Isverna (MH), povestește cum la moartea unui nepot de-al său a visat că avea un pom în curte pe care l-a tăiat. Un alt informator, Nelu Dumitrașcu, din satul Ludu, comuna Ponoarele (MH), menționează că la moartea tatălui său a visat că a căzut un copac în pădure.

Remarcăm, așadar, că omul a fost preocupat dintotdeauna să descopere toate semnele care ar putea explica originea morții sau care ar putea anunța sfârșitul vieții pe pământ. Astfel, „responsabilitatea pentru apariția morții este atribuită unui mesaj pervertit, adus de un emisar care poate lua, de exemplu, figura unui animal, sau este pusă pe seama unor evenimente exterioare societății omenesci”.¹⁸

Practici de amânare a morții

Când un membru al comunității tradiționale se îmbolnăvește, familia fie îl duce la medic, fie încearcă să-l vindece prin rugăciuni la biserică sau prin descântec. Dacă cel bolnav este „[...] un bărbat sau o nevastă tânără, și se presupune că cineva din dușmănie, ură, gelozie sau din altă cauză oareșicare i-ar fi făcut pe ursită anume, ca să moară, atunci le fac încă și pe întors, adică le descântă în apa adunată din stropi de la moară [...]”.¹⁹

În trecut, în mentalitatea oamenilor din Plaiul Cloșani (MH), dacă un copil se îmbolnăvea grav se credea că e vorba de un blestem puternic. Pentru a îndepărta moartea era obiceiul să se pună leagănul cu nou-născutul în drum, iar prima persoană care trecea pe drum îi devenea naș, iar moartea nu îl mai recunoștea.²⁰

Un alt obicei de înșelare a morții era schimbarea numelui celui grav bolnav sau datul de pomană pe fereastra casei a muribundului: „Așa s-a întâmplat cu nea Nicu Dumitraș de 70 ani din satul Ludu care fiind bolnav de scarlatină și-a schimbat numele în Nicolae, deși numele adevărat de botez este Ion”.²¹

Despărțirea propriu-zisă

Potrivit cercetărilor, în societatea tradițională, moartea „nu e încă un rău, ca în societățile moderne, ci o împlinire firească a destinului individual ca parte integrantă a celui comunitar și – mai departe mergând – a celui cosmic”.²² Dinamica ritului de înmormântare se observă în componenta atitudinală a omului în fața morții. Odată cu moartea unui membru al comunității tradiționale, se resimte la apropierea celui mort o anulare a identității. Însă suferința pierderii celui drag este oarecum compensată prin credința în postexistență. Așadar, moartea nu presupune o rupere totală a legăturii cu cel trecut în Lumea de Dincolo, comunicarea cu defunctul realizându-se prin performarea riturilor: „[...] riturile morții exprimă, resorb și exorcizează [...] trauma care provoacă aneantizarea. Funeraliile, și aceasta în toate societățile cunoscute, aduc, deopotrivă, atât criza, cât și depășirea acestei crize, disperarea și angoasa, pe de o parte, iar pe de alta speranța și consolarea”.²³

În satele tradiționale din Plaiul Cloșani, bătrânii își doresc să moară în casele lor, cu lumânare și îmbrăcați în „hainele de moarte”, pregătite cu mult înainte. Când un membru al comunității se află în agonie, atât membrii familiei, cât și comunitatea vin să se întâlnească cu cel de pe patul de moarte pentru a-i ușura plecarea din Lumea de dor. Nimeni, dintre cei prezenți, nu își

exprimă durerea în fața celui vegheat pentru „a nu-l trage înapoi pe muribund”. „Asta înseamnă o atitudine specială în fața morții, rudele pot să-i dea drumul”.²⁴

În Micherechi se crede că sufletul zboară când omul își dă ultima suflare. Dacă familia muribundului plânge mult, acesta nu poate să plece în Lumea de dincolo, moare greu, se chinuie să părăsească lumea aceasta:

„Dacă stau în prejurul mortului, ar fi bine să răție, și nu plângă. Și dacă-ș bănuiește și nu plângă, mama și ceară pă Dumnezeu și-l ajute să treacă. On unti d-a mama o avut mai mult prunci. S-o venit doi prunci d-odată la iel. De amu iel trece. Și îi tată, tată! Iel s-o dăștiș uății ș-o suspinat. Apoi tăt ne-am pus în jerunt și iele Dumnezeo, da n-o murit pînă dimineața. rău s-o chinuit. Tare greu i-o fost ștei ce duh o ieșit din iel. Așe cu șagă re. Dî ce l-or plîns napoi”.²⁵

Dacă cel aflat în agonie nu este iertat de Dumnezeu pentru a trece în lumea fără dor, atunci se apelează la descântece sau la vrăjitorie. Dacă aceste practici se dovedesc a fi ineficiente, atunci se recurge la taina Sfântului Maslu. „Această ungere sau miruire, înfăptuită de preot, avea inițial denumirea latină de *viaticum*, ceea ce înseamnă merinde, termen ce evidențiază scopul sacramentului respectiv, de a-i ușura muribundului calea spre lumea de apoi”.²⁶

Există și alte practici menite să ușureze moartea. Una dintre acestea este aprinderea unei lumânări care se pune în mâna muribundului în așa fel încât el să nu observe. Se pune lumânarea aprinsă în mâna celui ce moare pentru a nu se apropia de el la ieșirea sufletului duhurile necurate. La darea sufletului se pune în mâna celui ce moare o lumânare aprinsă pentru ca sufletul să fie întâmpinat cu lumină la despărțirea lui de trup. Se crede că e rău să mori fără lumânare, asta însemnând că ai avut o moarte întunecată. Când agonia e lungă, când omul trage să moară și nu poate muri, oamenii caută să ușureze moartea recurgând la alte practici, cum ar fi a se împăca și a-și cere iertare de la muribund, căci se spune ca uneori sufletul nu iese până nu-și ia rămas bun de la persoanele dragi.

Iertarea este un moment important în facilitarea trecerii celui aflat în agonie spre tărâmul strămoșilor. Înainte de apleca spre marea călătorie acesta trebuie să fie împăcat cu toți cei pe care i-a lăsat în viață, iertându-i pe cei care l-au supărat în timpul vieții. Acest moment îl putem încadra, potrivit teoriei lui Arnold Van Gennep, în riturile intermediare.

Cererea iertării este, așadar, un rit intermediar, prin care cel aflat în agonie iese din vechea stare, lumea cu dor, și intră în noua stare, de integrare în lumea fără dor:

„Deși practică generală, iertarea devine obligatorie în cazul celor care se chinuiesc, credința fiind că nu-și pot da sufletul din cauza păcatelor nemărturisite și, mai ales, neiertate. Există o ierarhie a facilității sau dificultății cu care se acordă iertarea păcatelor, crima, focul sau sodomia, fiind păcatele cele mai greu iertate”.²⁷

Nicolae Panea ne oferă detalii în acest sens, precizând că iertarea este: „un fel de spovedanie laică, al cărei scop este ușurarea morții. Muribundul își cere iertare de la cei ai casei, de la prieteni, de la consătenii față de care a greșit. Cei chemați pentru a li se cere iertare trebuie să răspundă necondiționat cererii și, mai ales, trebuie să acorde iertarea prin formula: Iertat fie și de mine și de Dumnezeu, altfel, riscă să preia păcatul mărturisit de muribund”.²⁸

În riturile preliminare mai intră și testamentul scris, de cele mai multe ori verbal, lăsatul cu limbă de moarte. Ultimele doleanțe ale celui care intră în lumea de dincolo trebuie îndeplinite întocmai, atât din respect pentru dalbul de pribeag, cât și de teama urmărilor nefaste pe care le-ar putea determina neîndeplinirea lor.

Din perspectivă religioasă, despre momentul morții, Sfântul Eftrem Sirul notează în *Scrieri*: „Când vin înfricoșatele gazde, când dumnezeieștii soli poruncesc sufletului să se mute din trup, când ne trag cu sila și ne duc la locul de judecată de care

nu putem scăpa, atunci, văzându-i, sărmanul om începe să tremure tot, de parcă s-ar scutura pământul, se cutremură cu totul. Solii cerești, luând sufletul, se înalță în văzduh, unde stau căpeteniile și stăpânitorii puterilor potrivnice. Aceștia sunt pârâșii noștri, înfricoșații vameși; ei îl întâmpină pe omul acesta, îi scriu păcatele și datorile, le cercetează și le numără – păcatele tinereții și ale bătrâneții, făcute cu voie și fără voie, cu fapta, cu cuvântul și cu gândul”.²⁹

Despre momentul ieșirii sufletului notează și Elena Niculiță-Voronca: „Sufletul, când iese din om, îi este așa de greață de trup și n-ar mai intra, Doamne ferește, înapoi: zice: << În ce hoit am făcut până acum! >> Sufletul se face ca o muscă sau ca un fluture și astfel împlă”.³⁰

Sfântul Ioan Damaschin vorbește despre sufletul omului după moarte, când se separă de trup, dar nu este încă integrat în Lumea albă:

„Vai, câtă luptă are sufletul când se desprinde de trup! Vai, cât lăcrimează atunci și nu este cine să-l miluiască pe dânsul/ Către îngeri, ridicându-și ochii, în zadar se roagă; către oameni mâinile tinzându-și, nu are cine să-l ajute. Pentru acesta, iubiții mei frați, cunoscând scurtimea vieții noastre, adormitului să-i cerem odihnă de la Hristos și sufletelor noastre mare milă”.³¹

În China se credea în existența a două suflete. Un suflet se întorcea pe pământ după moarte, iar celălalt păstra legătura cu strămoșii. Este vorba despre sufletul Yin și sufletul Kvei.³²

Anunțarea morții

Moartea unui membru al comunității tradiționale este anunțată prin tragerea clopotelor de la biserica din sat de către un localnic. Se trage clopotul când se anunță moartea unui om și atunci când convoiul funerar pornește spre cimitir.

Bocetul

Bocetul are rolul de a echilibra starea sufletească a familiei îndoliolate, dar și de a asigura o ordine la nivelul comunității tradiționale așa cum afirmă și A. Oișteanu :

„Rostul cântecelor <<de petrecere a mortului>> este de a îndruma sufletul în <<marea călătorie>>, plină de obstacole și de capcane. Întoarcerea sufletului din drum, ca strigoii, este percepută ca o imensă anomalie. Urmările pot fi fatale. Rânduiala comunității (a lumii în general) și viețile oamenilor sunt amenințate”.³³

Așadar, bocetele reprezintă o formă de comunicare cu sufletul defunctului, o modalitate prin care cei rămași în viață își exprimă durerea și sentimentele de regret că și-au pierdut un membru al comunității sau al familiei.

Brăiloiu considera că bocetul cu formă liberă este o ipostază arhaică a bocetului versificat. Femeile bocitoare astfel își pot exprima durerea mai dramatic, „bocirea este mai tumultuoasă”.³⁴ C. Brăiloiu consemnează astfel de bocete, un exemplu în acest sens fiind următorul fragment: „Aoleo!/ Puișorul mamei,/ Aoleo! Mitică-al mamei,/ Scoală-te, flăcău mamei,/ Scoală-te, păsărica mamei a zburătoare/ Dă la mămica ei din brațe./ Aoleo! Flăcăiașu mamei el bărbatu,/ Flăcău mamei al vrednic,/ Flăcău mamei al cuminte/ Și al deșteptu, și al învățatul”.³⁵

„Bocetul conține relatări asupra morții celui în cauză, aspecte din viața pe care tocmai a încheiat-o, poziții în legătură cu viața de dincolo. Deși creația noastră populară abundă de proverbe și zicători, acestea nu apar niciodată în textele consacrate morților, tocmai din cauza caracterului solemn al împrejurării”.³⁶

Așa cum în folclorul românesc există credința în Judecata de Apoi, tot astfel întâlnim și la egiptenii antici, însă la aceștia se desfășura într-un mod diferit decât cel cunoscut la noi prin religia ortodoxă:

„Sufletul răposatului era introdus în sală de către Anubius. Cântărirea inimii, ca centru al gândirii, se făcea în fața a 42 de judecători de către Thot; în același timp, el nota pe o tăbliță păcatele mortului. Pe unul dintre talere era așezată inima defunctului iar pe celălalt, ca o contragreutate una din penele

din părul lui Maat. Alături, demonul Babai stă la pândă, pregătit să înhațe și să devoreze inima care s-ar dovedi prea plină de păcate”.³⁷

Priveghiul

Etimologic, cuvântul priveghi derivă de la latinescul „pervigilo” - a veghea mult, a petrece noaptea veghind. În sens creștin, priveghiul este petrecere duhovnicească la căpătâiul celui care a murit. Privegherea își are începutul în Biserica primară, când după decesul unui creștin, cei rămași în viață se adunau în casa mortului și făceau rugăciuni sub îndrumarea unui preot. Această practică de-a lungul timpului a cunoscut schimbări, dar și-a păstrat același scop de a marca momentul despărțirii de cel mort și, totodată, de a-l feri pe cel decedat de forțele malefice.

Privegherea ajunge să fie, așadar, „operatorul ritual al iluziei comunicării. Această iluzie a comunicării cu lumea de dincolo susține teoretic și ideea conform căreia mortul devine emisar între cele două lumi.”³⁸ Privegherea poate fi văzută și ca un scenariu în vederea realizării separării mortului de lumea celor vii. Totodată, se poate considera drept o „validare a solidarității umane”.³⁹ În satele din Plaiul Cloșani, la priveghi participă rudele, vecinii și oamenii din sat. Aceștia vin cu lumânări pentru a le da de pomană la capul mortului. Cei veniți la priveghi discută despre evenimentele sau întâmplările din viața celui dispărut. Familia defunctului îi servește pe cei prezenți la priveghi cu țuică, vin și gogoși sau prăjituri. La priveghi, la cei care au murit de bătrânețe, iar durerea nu mai este atât de puternică ca la cei morți de tineri, pentru a înlătura somnul, se practică unele jocuri. Un astfel de joc îl povestește Nelu Dumitrașcu, din satul Ludu, comuna Ponoarele:

„La cuscră Nicolae Raicu o femeie a adormit și cineva a legat-o cu o sfoară de piciorul patului, iar când aceasta a dat să plece a căzut în mijlocul camerei, lângă tron. La o mătușă de-a mea, pe nume Hârșovescu Maria, cineva a legat cățelul de ușă și i-a pus un sac în cap, iar biata femeie n-a mai avut curaj să iasă din casă toată noaptea de frică. La moartea tatălui meu niște băieți or prins o mătă și or băgat-o cu capul într-o pungă de plastic, după care i-or dat drumul prin pod să-i sperie pe cei dinăuntru.”⁴⁰

Doliul

Integrarea definitivă a defunctului în lumea fără dor are loc odată cu pomană de 40 zile, însă semnele de doliu își fac apariția imediat după trecerea în neființă. Pe parcursul celor trei zile de funeralii, moartea, trecerea și schimbarea de statut sunt desemnate simbolic prin prezența fizică a mortului, dar și a rudelor apropiate în viață. Toți sunt îmbrăcați în negru, sau în alte culori închise. Rudele de sex feminin au părul despletit; bărbații sunt nebărberiti. În spatele acestui gest se ascunde o modalitate de deghizare pentru ca spiritele celor trecuți în neființă să nu mai poată să-i recunoască dacă s-ar întoarce sub chipul unor strigoii. Doliul negru are aceeași semnificație, făcând trimitere la beznă, la întunericul care face greu de recunoscut pe cineva. „Culoarea neagră a doliului a fost asociată și cu practica arhaică a ungerii cu noroi sau a presărării țărânei pe cap, sugerând că urmașii împărtășesc soarta defunctului”.⁴¹ Rudele îndeaproape legate de mort, poartă însemne distinctive, menținându-se mai aproape de starea naturală a corpului. În acest fel membrii comunității știu că ele au un mort în familie.

Prima culoare care a căpătat în viziunea oamenilor valoare funerară a fost albul. Această accepțiune o întâlnim încă din cele mai vechi timpuri, simbolizând trupul rămas fără viață:

„Culoare a purității, a inițierii într-o existență nouă, sfințită, albul sugerează în același timp paloarea spectrală. Persistența albului ca semn de doliu – într-un spațiu cum este cel european, în care a fost cu timpul negru htonian cu valoare funerară – indică păstrarea unei tradiții străvechi.”⁴²

Doliul alb este legat și de credința că spiritele care se arată oamenilor sunt îmbrăcate în alb. Ideea de doliu alb o regăsim și în textul Zorilor, cules de Constantin Brăiloiu: „Zorilor, zorilor/ Voi surorilor,/ Voi nu vă pripiți./ Să ne năvăliți./ Pân s-o găti/ Dalbul de pribeag/ Vălușel de pânză./ Altul de peșchire./ Fire-i de gătire.”⁴³ Doliul continuă de-a lungul întregului an prin îmbrăcămintă de culoare neagră și prin abținerea de la petreceri.

Freud observa că doliul este cel care îi separă psihic pe cei vii de cei morți și de amintirile legate de aceștia. Prin doliu, durearea se atenuează treptat, „[...] cedează, iar odată cu ea remușcarea, reproșul și, în consecință, teama de demon. Și de-acum aceleași spirite, care la început erau temute ca demoni, devin obiectul unor sentimente prietenești, în calitate de strămoși venerați, cărora li se cere o mână de ajutor”⁴⁴

Aici se încheie separarea de vechea stare și începe pregătirea pentru integrarea în noua stare. Din acest moment, „scenografia rituală nu va mai cuprinde doar nivelul gestual ci se va complica printr-un nivel poetic. Recuzita funerară va fi dublată de o performanță immodică (bocete și cântece rituale)”⁴⁵

Pregătirea pentru integrarea în noua stare

Pregătirea mortului pentru Marea Călătorie

După ce omul „și-a dat sufletul” familia se îngrijește de pregătirea mortului pentru drumul ce îl are de parcurs spre lumea strămoșilor. Integrarea în noua stare se realizează prin trei nuclee semantice: pregătirea corpului, pregătirea tronului/gropii și pregătirea călătoriei.

„Ritualul funerar presupune ducerea la îndeplinire a numeroase practici străbune de a căror îndeplinire <<depinde integrarea sufletului în noua lume, cea a strămoșilor, și protejarea comunității din care a plecat.>>”⁴⁶ Nicolae Panea susține ideea că pregătirea pentru accederea în noua stare, în lumea de dincolo, trebuie să se realizeze prin prisma a trei nuclee semantice, după cum urmează: „pregătirea corpului, pregătirea tronului/a gropii și pregătirea călătoriei”⁴⁷

Imediat după moarte se fac o serie de acte de ordin social. Moartea este anunțată nu numai neamurilor și vecinilor, ci întregii comunități prin trasul clopotelor (de trei ori pe zi). În semn de doliu bărbații din familia mortului umblă cu capul descoperit, iar femeile cu părul despletit, batic negru și fără podoabe. Camera în care se află mortul este gătită în chip special: se acoperă oglinzile, căci nu e bine să te privești în oglindă cât timp e mortul în casă, căci s-ar putea ca fața să se schimbe după cea a mortului. Locuitorii din satele din Plaiul Cloșani acoperă oglinzile și de teama că mortul s-ar putea privi în oglindă și ar veni să mai ia și alte suflete după el. De asemenea, se deschid geamurile și ușile pentru ca sufletului să-i fie mai ușor să găsească drumul către Lumea de dincolo. Aceste practici le mai întâlnim la slovaci și nemți. În Ungaria, un obicei mai nou este oprirea ceasului care simbolizează „oprirea veșnică a timpului”⁴⁸

Spălarea o face fie un membru al familiei, fie o persoană străină din comunitate, mai curajoasă. Dacă mortul e bărbat, este spălat tot de un bărbat, dacă e femeie atunci e spălată de o femeie. Se mai crede încă și aceea că, dacă defunctul s-a mărturisit și cuminecat cu Sfintele Taine și la moartea sa a fost și frumos scăldat și spălat, înfățișându-se curat înaintea lui Dumnezeu, acesta chiar și în cazul acela, când ar avea omul unele păcate mai mici, i le-ar spăla și ierta și El.

Spălarea mortului o întâlnim și în ritualul funerar al călugărilor, după cum consemnează unii cercetători din secolul al XVIII-lea. Libațiunea era cunoscută sub denumirea de *lavatio corporis* și este descrisă de Philippe Ariès, după observațiile făcute de călătorul Moléon, astfel:

„În mijlocul unei capele extrem de lungi și spațioase (la Cluny), unde se intră venind dinspre clăstru către sala de consiliu, se află lavatoriul, care este o încăpere lungă de 6 sau 7 picioare, având o adâncime de 7 sau 8 degete, cu o pernă din aceeași piatră în care este săpat jgheabul prevăzut cu un orificiu

la capăt, înspre picioare, pe unde se scurgea apa după spălarea mortului [...]”⁴⁹

Cel ce spală mortul primește de pomană haine. Apa cu care se spală mortul se aruncă într-un loc retras, neumblat, fiind considerată că având valențe magice și folosită de unii în acest scop. Se crede că dacă cineva va fi stropit cu apa de la mort, se va îmbolnăvi grav și va muri, deoarece intrând în contact cu mortul este impură. În Micherechi este folosită în anumite practici magice: „Dacă la tare muiere i-o fost omu rău cu fire, atunci muiere îi dăde și beie la uom dîn apa cu care s-o spălat tare mort. Așe că și nu știe iel. D-asta s-o-mblânzit ca mortu”⁵⁰ În Micherechi apa de la scaldă mortului mai era folosită pentru deochiat.

Albia sau vana, în care s-a scăldat mortul, după ce s-a aruncat scăldătoarea dintr-însa se răstoarnă cu gura în jos și nu se mai întrebuițează până după înmormântare. Oala în care s-a încălzit apa pentru scăldătoare, cât și cea cu care s-a turnat apă caldă peste mort, când s-a scăldat, după credința românilor nu mai e bună și se îngroapă. Pieptenele cu care s-a pieptănat și săpunul întrebuițat mortului se aruncă și aceste obiecte ori se pun sub cap în perinița din sicriu.

După scaldă de purificare a mortului sunt performate practici apotropaice, precum ungerea mortului cu usturoi pe tălpi, pe la încheieturi, pe nas. Toate acestea de teama strigoizării defunctului. Mortului i se taie și unghiile, punându-le într-un săculeț în sicriu. Simbolistica acestei practici o găsim la Simion Florea Marian, care oferă două explicații:

„[...] îi taie unghiile, anume ca și sub unghii să-l poată spăla, ca să nu rămâie și sub acestea nici un pic de tină, pentru că dacă nu face aceasta pe cealaltă lume va avea grea răspundere, apoi și pentru ca nu cumva, ducând pământul cu dânsul din această lume în cealaltă, să fie recunoscut de diavol.”⁵¹

O altă explicație oferită de același autor este următoarea:

„Românii din Moldova însă spun că de aceea se taie unghiile mortului și se pun în sân, pentru că la vremea judecării celei de pe urmă din unghiile acestea au să facă sfinții arhangheli Mihail și Gavril bucine din care au să bucine în cele patru cornuri ale lumii, ca să se întrupeze oamenii și să meargă la judecată.”⁵²

Acest obicei este întâlnit și în Ungaria, unde sunt folosite în practici magice: „Îi tăieu din unghii și dîn păr oleacă așe că și nu să vadă. C-oace făceu și nu să ducă norocu cu rol , și rămâie la cei din casă. Aște se aruncă pă casă nă pă coteț”⁵³

Mortul este îmbrăcat cu hainele cele mai bune sau sunt cumpărate haine noi pentru acest eveniment funerar. În Ungaria, după ce moare, omul este schimbat în hainele de moarte, iar cele cu care a fost îmbrăcat sunt îngropate într-un loc ferit. Există atât în satele Plaiului Cloșani, cât și în satele din Ungaria (Micherechi și Aletea) obiceiul ca mortul să fie spălat de o femeie în vârstă. În Micherechi, apa de la scaldă mortului este folosită în anumite practici magice: „Dacă la tare muiere i-o fost omu rău cu fire, atunci muiere îi dăde și beie la uom dîn apa cu care s-o spălat tare mort. Așe că și nu știe iel. D-asta s-o-mblânzit ca mortu”⁵⁴

Bătrânii din Plaiul Cloșani își pregătesc chiar ei, încă din timpul vieții, hainele cu care urmează să fie înmormântați. În legătură cu acest ritual, Căpăstraru Mița din satul Nadanova, comuna Isverna, mărturisește că după scaldă mortului are loc pânzuiră: „După ce l-au scăldat, mortul este îmbrăcat și se pânzuiește, adică să pune geasupra lui o pânză gin cap până-n picioare. Pânza se numește procov și pe ea se coasă o cruce și să răsucește o ață roșie și una neagră cu care să coasă nișce ciucuri în formă ge cruce.”⁵⁵ E important ca mortul să fie primenit deoarece sătenii cred că se începe o viață nouă.

Simion Florea Marian, în ceea ce privește îmbrăcarea mortului, ne aduce următoarea explicație: „[...] mortul, până ce ajunge la locul hotărât, trebuie să treacă mai întâi printr-un foarte mare și periculos [...]. Hainele ard, iar el rămâne neatins de para focului, iese de cealaltă parte de foc, unde șade Maica Domnului, care, văzându-l scăpat, îl cârmuiește mai departe.”⁵⁶ Există și alte semnificații ale îmbrăcării mortului. Una dintre

acestea ne-o furnizează Ernest Bernea: „dacă moare cineva neîmbrăcat se căiesc, că zice că așa rămâne toată vremea pe lumea cealaltă. Când vede că omul moare toți tabără pe el să-l îmbrace să nu rămână gol pe aia lume și-apoi cum să se arate dezbrăcat în fața lui Dumnezeu”.⁵⁷ După ce îl îmbracă îi pune mâinile în cruce pe piept, dreapta pe stânga, ca atunci când se roagă, și-l așează pe pat, care și el a fost pregătit cu lucruri noi, sau pe o masă în mijlocul camerei. Mortul este așezat cu capul la icoane și cu picioarele spre ușă, având semnificația că el va pleca din casă. Așezarea mortului cu picioarele spre ușă e întâlnită și la alte popoare străine, totuși se crede a fi de origine romană. Aceștia după ce îmbrăcau trupul mortului, îl puneau într-o cămară deosebită a casei, numită *vestibulum*, unde îl așeza cu picioarele către ușă, însemnând că mortul e gata de plecare.

Fiind mortul îmbrăcat de înmormântare, i se ia măsura cu o ață de cânepă de către o femeie iertată. După acea lungime i se face sicriul, acordându-se o grijă deosebită ca nu cumva să fie mai lung decât mortul căci atunci se crede că dacă mortul s-ar îngropa cu acel sicriu, locul rămas gol ar umplut cu alte rude pe care le-ar chema după el. Măsura mortului are și ea valențe magice, de aceea ea se pune alături de mort în sicriu pentru ca nu cumva să o folosească careva în practica vrăjilor.

În cazul în care ochii celui mort nu sunt deja închiși, i se închid de către cineva și se leagă cu un batic pe sub gât ca să nu rămână cu gura deschisă. E mare necaz, când nu se găsește nimeni, care să închidă ochii celui ce moare; de aici derivă și cel mai mare blestem: „Să dea Dumnezeu să n-ai pe nimeni să-ți închidă ochii!”. Această practică a închiderii ochilor e o datină veche, întâlnită și la romani. După aceasta, deschid ușa și ferestrele odăii în care a murit, ca să aibă pe unde ieși moartea cu sufletul. În ceea ce privește pregătirea sicriului, se pun cu mortul în sicriu bani, lumânare și obiecte la care a ținut mult în timpul vieții. Banul se pune în mâna dreaptă, ca să își plătească vămile⁵⁸.

„Uneori succesiunea vămilor este percepută ca o scară înaltă de nu i se vede vârful. Pe fiecare treaptă a ei sufletul este cercetat asupra unui gen de fapte pe care le-a săvârșit în timpul vieții. La fiecare treaptă el poate să se poticnească, deoarece i se dă <după faptă și răsplată>. [...] Alteori aceleași vămi sunt văzute ca o trecere <peste punți, peste ape, peste înălțimi> ca o serie de urcușuri și coborâșuri dificile și periculoase, deci ca o serie de obstacole ce trebuie depășite”.⁵⁹

Tot în sicriu se mai pun nouă pietricele ca să se pietrifice mortul, să nu se mai întoarcă din lumea de dincolo. Și Tudor Pamfile menționează acest obicei al pietrificării: „i se vără pietricele, în ochi, în urechi, în nas, în gură, sub unghii ca să aibă ce roade și i se pune miei în poală ca să zăbovească mai multe zile până să-l mănânce [...]”.⁶⁰ Alții pun coajă de tei sau flori de tei, existând credința că aceasta îi va face moartea mai ușoară. Se pun și nouă feluri de muguri de pom ca să nu ia mortul roadele cu el.⁶¹

În legătura cu obiectele puse în sicriu la moartea unui om, Emilia Martin notează „La germanii catolici din Peregul Mare, fiecare rudă a mortului a adus cu ea la priveghi o icoană de hârtie, care a fost pusă în sicriu cu mortul. Catolicii nu au obișnuit să pună în sicriu și alte obiecte funerare”.⁶²

Înmormântarea constituie „primul pas al agregării sufletului celui decedat în lumea strămoșilor. O serie de gesturi făcute acum, ce se alătură îngropării, așezării în groapă, sugerează plecarea definitivă”.⁶³ Groapa se sapă în dimineața înmormântării. Se crede că dacă se sapă mai devreme o să mai moară cineva. Înhumarea nu este bine să aibă loc în „zilele de sec”, însă mai ales luna. Înhumarea în această zi este cea mai de temut, deoarece se crede că o să moară oameni toată săptămâna: „la începutul săptămânii orice acțiune are valoare de omen”.⁶⁴

De asemenea, groapa trebuie măsurată cu precizie, nu trebuie să fie mai mare decât sicriul, ca să nu rămână loc și

pentru alte suflete. Cum s-a procedat și în cazul tronului, se ia măsura gropii cu o nuia. Măsura trebuie apoi aruncată în groapă, căci se crede că poate distruge norocul casei. În legătură cu acest subiect, Nicolae Panea notează:

„Aceste instrumente au în comun o contextualizare funerară foarte puternică și devin operatori ai semantizării funerare a cotidianului. În acest sens, chiar dacă se folosesc instrumente domestice, precum metrul, acestea nu trebuie să atingă mortul sau coșciugul, drept pentru care se pune o bucată de lemn”.⁶⁵

Despre drumul spre cimitir

Ultimul drum al defunctului prin comunitatea tradițională în care și-a dus existența este drumul spre cimitir. Despre acest ultim drum, Ion Ghinoiu notează :

„Sosirea în țara morților este condiționată de parcurgerea drumului bun și de plata vămilor de-a lungul său. Întrucât pericolul de rătăcire se află la tot pasul, mortului i se dau reperele importante (pomi, fântâni cu apă rece, răscruci de drumuri, poduri etc.), fiind rugat să nu le uite. Acestea sunt expuse sistematic, de la plecarea de acasă până la intrarea în Rai printr-o metodă eficientă de învățare, prezentarea drumului favorabil în opoziție cu drumul nefavorabil <<mâna stângă - mâna dreaptă, calea cu bivoli arată- cu boi arată, cu spini semănată - cu grâu semănată>>”.⁶⁶

Drumul spre cimitir trebuie să cuprindă acele locuri pe care defunctul le frecventa când era în viață. Pe acest drum familia defunctului merge la o serie de ritualuri și practici magice care au rolul de a-l ajuta pe cel mort să se integreze cu bine în lumea de dincolo. Însă ritualurile respective au în vedere și protejarea celor rămași în viață de formele nefaste sub care s-ar putea întoarce defunctul dacă ai fi nemulțumit de felul în care s-a îngrijit familia de petrecerea lui spre Lumea de apoi. Spre exemplu, la fiecare răscruce de drumuri este oprit mortul, deoarece se crede că la răscruci de drumuri se află forțe malefice. Se aruncă cu bani la răscruce de drumuri, „locuri unde în vechime se spune că se afla neojmanteia (intrări în lumea morților), unde se aflau hotarele triplei Hecate (în cer Selene, pe pământ Artemis, în infern Persefona) și cele ale lui Hermes, călăuzitorul sufletelor”.⁶⁷

De regulă, în drumul spre cimitir, au loc hodinile mortului, făcându-se trei opriri. Răscrucile de drumuri sunt văzute ca niște obstacole pentru sufletul defunctului în călătoria spre comunitatea strămoșilor. Despre „hodinile” mortului, G. Kligman notează:

„Pauzele survin în locuri specifice: pâraie sau izvoare, răscruci, praguri (de pildă la poarta curții sau la intrarea în cimitir). Locurile acestea au în comun, drept caracteristică, ambiguitatea; ele oscilează între două posibilități. Rugăciunile ajută mortul să se deplaseze în siguranță peste obstacole. Spațiile periculoase întâlnite de cortegiu în drumul spre cimitir ilustrează metonimic trecerea mortului din această lume în cea de dincolo”.⁶⁸

Pe drumul spre cimitir, în satul Cerna –Vârf se cântă *Pe un deal mare, pârlitu*:

„Pe cel deal mare pârlitu’ - Da-n legănel cine șăge?
Trece cerbu’ mohorātu’ - Cutare șăge chicitu
Da-n corniță iel ce are? Șî frumos împodobitu’
Un legănel ge argintu’ Cu podoabe ge mătasă
Împodobit cu mătasă C-o plecat acu’ ge-acasă”.⁶⁹

Cortegiul funerar, alcătuit din toată suflarea satului, se realizează ca o reconfigurare socială.

Când se ajunge cu mortul la cimitir se cântă de trei ori următoarele versuri: „, Deschide-te, raiule! Închide-te, iadule!” Despre aceste două versuri, cercetătorul Cornel Boteanu precizează că au „, valoarea unui descântec”.⁷⁰

Potrivit lui Nicolae Panea înhumarea „reprezintă apogeul iluziei comunicării cu lumea strămoșilor. Cum, practic, toată comunitatea participă la înhumare, aceasta devine automat

pelerinaj, evidențind simultan solidarizarea comunității celor vii și a celor morți.”⁷¹

După ce mortul a fost îngropat, au loc o serie de practici menite să asigure purificarea locuinței/ a gospodăriei în care a trăit cel care a trecut în Lumea de dincolo. În legătură cu acest aspect, Nicolae Panea explică resortul acestei credințe, dar și importanța gesturilor rituale performate cu ocazia Marii treceri, subliniind ideea că nerespectarea acestei suite de gesturi ritualice ar destabiliza ordinea socială:

„Frica este provocată de credința că această impuritate particulară poate provoca murdărirea, poluarea societății în ansamblu, că normele nu ar mai avea sens și că ritualul nu ar mai fi capabil să separe viața de moarte. Pe scurt, că societatea se poate îmbolnăvi/ murdări. În astfel de cazuri, ritualul se transformă într-o dezordine controlată, tocmai pentru a impune ordinea/ sănătatea”.⁷²

Desfrățitul la mormânt

În Isverna (Mh) întâlnim obiceiul desfrățirii la mormânt, pe care îl puteau explica ca fiind un rit de separare a defunctului de lumea albă. Acest rit este practicat dacă mortul are un frate în viață. În acest caz, fratele cel rămas în viață intră în groapa defunctului și o persoană de pe marginea gropii îi întinde bățul cu care a luat măsura pentru groapă. Fratele se prinde de acest băț și spune „De azi înainte tu să-mi fii frate”. Acest ritual are loc deoarece în mentalul rural din aceste sate există teama că defunctul ar vrea să ia după el pe cineva drag.

În alte sate din Plaiul Cloșani (satul Bîrîiac) desfrățirea se face diferit: „[...] fratele, << zilatic >> ori << lunatic >>, desface de la picioarele celui mort sfoara cu care acestea fuseseră legate imediat după deces și se spune: << - N-am desfăcut legătura de la picioarele tale, ci am desfăcut legătura dintre noi. Tu să fii cu cei morți, eu cu cei vii! >>”.⁷³ Fratele desfrățit nu mănâncă nimic de la pomană.

După ce are loc desfrățitul, măsura este aruncată în mormânt, ca o separare definitivă de cel mort. Se aruncă pământ peste coșciug, iar bocitoarele interpretează: „Vântul mare-a aburat/ Grei nouri s-au ridicat./ Și nu-s nouri de ploaie/ Ci e țărână ușoară/ Că de sapă e săpată./ De lopată aruncată./ Lucați, lucrători, lucați./ Ca să mi-i astrucați”.⁷⁴

„Se obișnuiește la noi să se cânte și țărâna, acolo, la groapă; și pământul, țărâna și pietricelele. Așa ca să se ușureze mortul, să se lase ușor pe corpul mortului. Așa se obișnuiește la noi”.⁷⁵

La groapă, cei care au însoțit defunctul încredințează trupul acestuia pământului, aruncând câte o mână de țărână peste sicriu, moment în care zoritoarele cântă: „Pământe, pământe./ Tu să-i fii părinte/ De-acu' înainte”. La groapă se mai cântă „Țărână, țărână/ Tu să îi fii mumă/ Să te lași lină/ Ca firul de lână/ Și oi pietricele/ Să-i fiți surorele/ Să cădeți ușoare/ Pe-ale lui oscioare.”

Aruncarea cu pământ pe sicriu, atunci când sicriul este lăsat în groapă și rostirea expresiei „să-i fie țărâna ușoară” simbolizează ruperea contactului cu moartea, separarea celor vii de defunct.

Despre integrarea defunctului într-un spațiu nou, dar și despre opozițiile dintre cele două lumi, Lumea de Aici și Lumea de Dincolo ne vorbește G. Kligman:

„Lumea celor vii este asociată cu vitalitatea și productivitatea, ambele putând avea loc doar sub soare. Tot ce se află sub pământ este misterios, întunecat, precum noroiul și nămolul, care ascund orice vedenii. Acolo, în întunecimea pământului, este locul unde se află moartea. Asta nu are doar un timp al său, ci și un spațiu propriu, care este altfel decât spațiul din lumea morților. Ce din urmă este necunoscut celor vii. Viii însoțesc mortul doar până la intrarea în această lume necunoscută: ei depun corpul în pământ”.⁷⁶

Când groapa este umplută cu pământ până la jumătate, mortului i se pune crucea și steagul, la capătul mormântului, la apus. În acest moment se cântă „Ale sulii”.

„Naltă sulicioară Să văd pe ai mei de-acasă,
Aplecați-vă vârvările, Când s-adună toți la masă.
Să mă iau cu mâinile. Și să văd pe frații mei
Să mă sui în vârful tău, Cu ce foc mă jelesc ei
Să mă uit în satul meu Să văd surorile mele
Cu ce foc mă jelesc ele”.

În funcție de stâlpul pus la mormânt se putea cunoaște vârsta, sexul și statutul social al defunctului: „[...] unii aveau un orificiu prevăzut cu un cep și ceilalți un orificiu fără cep. Cei cu orificiu cu cep erau numiți stâlpi bărbătești și cei cu orificiu fără cep, stâlpi femeiești [...]”.⁷⁷

În Săliștea Isvernei, exista obiceiul, în trecut, ca în a treia zi după înmormântare să se arunce cu lături pe mormânt.⁷⁸

Integrarea în noua stare

Moartea reprezintă o trecere, o călătorie către Lumea de dincolo, o separare, dar nu definitivă de Lumea albă, o integrare în Țara fără dor, așa cum notează și Ingo Sperl: „Legătura cu morții este realizată în mod activ, locul viilor rămâne această viață, ei având aici chiar o îndatorire importantă de îndeplinit pentru morți, care nu poate fi preluată de nimeni”.⁷⁹

Agregarea la noua stare se realizează prin intermediul pomenilor. Etimologia cuvântului „pomană” a fost un subiect discutat de mai mulți cercetători din literatura de specialitate. Ovid Densușianu consideră că acest termen este de origine bulgărească⁸⁰, iar alți cercetători susțin că este de origine slavă. Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române* pomană este un „praznic care se face după înmormântare sau după un parastas și la care de obicei se dăruiesc (săracilor) diverse obiecte (ale mortului); (concr.) ceea ce se dăruiește cu acest prilej Parastas – din sl. pomană”⁸¹. Prin pomană, sufletul mortului este ajutat să se integreze în Lumea de dincolo, dar, în același timp, are loc o restabilizare a familiei îndoliate, cei prezenți la pomană ajutând pe cei rămași în viață să treacă peste această separare dureroasă.

Se fac pomeni la o zi, la trei zile, la nouă zile, la trei săptămâni, la șase săptămâni de la înmormântare. „Aceste pomeni, obligatorii, sunt secvențe ale ritualului, completând semantica acestuia, funcția lor fiind aceea de a asigura integrarea sufletului în lumea de dincolo.”⁸² Aceste pomeni nu trebuie confundate cu cele calendaristice. Ele nu reprezintă doar un act de solidarizare a comunității, ci au în vedere noua schimbare de statut a celui decedat și anume statutul dalbului de pribeag în lumea de dincolo.

Pomană de la trei zile are loc în ziua înmormântării, potrivit religiei ortodoxe se face în cinstea Sfintei Treimi și a Învierii Mântuitorului în cea de-a treia zi: „S-a făcut pârgă sau începătură și arună sau cheziște a învierii celor adormiți”.⁸³ În legătură cu cea de-a treia zi, Arhiepiscopul Ioan Maximovici scrie că sufletul:

„[...] trece printre legiuni de duhuri rele care îi stau în cale și îl învinuiesc se felurite păcate, cu care ei înșiși îl ispitiseră. Diferite descoperiri ne spun că sunt douăzeci de astfel de piedici, așa-numitele <<vâmi>>; la fiecare dintre ele se cercetează un păcat anume; după ce trece de una, sufletul ajunge la următoarea, și numai după ce a trecut cu bine de toate, el poate să-și continue drumul [...]. Cu adevărat, grozavă este ziua a treia pentru sufletul celui adormit și de a ceea atunci are deosebită trebuință de rugăciune”.⁸⁴

După ce preotul face prohodul mortului, se pomenesc toți morții familiei, așa cum sunt trecuți în pomelnic. Apoi se cântă „veșnica lor pomenire”, la care participă membrii familiei ce se află de față: „Oamenii de față toți pun mâna și ajută și ei, care nu pot ajunge, pun măcar mîna unul pe altul, cu astfel să aibă și ei parte din parastasul acela pe ceea lume. [...] Parastasul se rădică în sus ca să ușureze sufletul, să-l rădice la greu, din iad”.⁸⁵

Pomenile de până la șase săptămâni au în vedere hrănirea mortului, dar și oferirea unei întregi recuzite simbolice care să-l ajute să facă față drumului către comunitatea strămoșilor.

„După trei zile, sufletul se duce și îmblă șesă săptămâni prin toate locurile, pe unde a îmblat cu omul; de aceea, zice că nu-i bine să îmble omul pe unde îmble și iar vine la casa lui, iar la șesă săptămâni, după ce i se face masa, se călătorește pe ceea lume”.⁸⁶

Pomana de nouă zile are loc pentru ca sufletul mortului „să fie vrednic de părtașia cu cele nouă cete îngerești, dar și în amintirea orei a noua, când Mântuitorul, fiind pe cruce, a fâgăduit tâlharului raiul, rugându-L acum și noi pe Dumnezeu să-l învrednicească pe răposatul nostru să ajungă în rai”.⁸⁷

Pomana de șase săptămâni este, de asemenea, foarte importantă pentru liniștea mortului, dar și a celor vii. Se crede că acum mortul s-a așezat în comunitatea morților și tocmai de aceea i se dau de pomană toate cele necesare, precum: îmbrăcăminte, mobilier, hrană, lumânări, astfel încât să nu ducă lipsă de nimic în lumea de dincolo. Hainele ce au rămas de la defunct sunt dăruite unui bărbat sau unei femei (în funcție de sexul celui decedat). Se crede că cel trecut în lumea de dincolo va avea parte de ele. Părvănescu Maria din Cerna – Vârf, Ișverna, povestește cum în trecut se dădeau de pomană hainele afară, la loc curat, pe iarbă verde:

„Hainele se dădeau pe iarbă verde la un loc curat, iar cel care le primea trebuia să zică „bodaproste”. Atunci se lua de mărturie Soarele și ziceai: - Soare, Soare, fii de mărturie, că dau haine lu’

cutare să le poarte și pentru sufletu’ lu’ cutare să-i fie. Cel care se afla lângă mine trebuia să zică: - Sunt și eu de mărturie!”⁸⁸

Se dau de pomană: „unul sau două rânduri de straie, cum știu ei că i-au plăcut aceluși mort în viață, și mai ales: cojoc, pieptar, suman, manta, ciubote, pălărie și multe altele, cu cari nu-l pot îmbrăca și pune în sicriu, în bună speranță că se va avea pe cealaltă lume, pentru că crede poporul că orișice i se dă omului de pomană nu se pierde, ci le capătă și în cealaltă lume îndărăt”.⁸⁹

Pomana de șase săptămâni (la 40 de zile) se face, potrivit Bisericii ortodoxe, pentru ca sufletul defunctului să intre în Împărăția lui Dumnezeu. Această pomenire amintește de Înălțarea Mântuitorului la Cer. Pomenile de la șase luni și de la un an se fac pentru cinstirea Sfintei Treimi:

„Săvârșind Liturghie în aceste zile, sufletul celui adormit primește mângâiere de la îngerul care l-a luat... În cele două zile (de după moarte) i se permite sufletului, însoțit de îngeri, să meargă unde dorește pe pământ. Sufletul iubitor de trup, se duce când la casa de la care s-a despărțit, când la mormânt unde a fost pus trupul, așa petrece el cele două zile, căutând precum pasărea, cuibul ei. Sufletul cel virtuos, însă, se duce la locurile unde avea obiceiul să săvârșească dreptatea. A treia zi, tot sufletul creștin se înalță la ceruri pentru a se închina Dumnezeului tuturor și pentru a imita Învierea din morți- cea de-a treia zi- a lui Hristos, Dumnezeul tuturor”.⁹⁰

După 40 de zile pomenile au loc la un interval mai mare de timp deoarece se consideră că pe măsură ce trece timpul funcția lor este îndeplinită. Acest aspect este explicat de G. Kligman astfel:

„Intensitatea activităților rituale esențiale se reduce pe măsură ce inimile <<arse>> ale celor vii sunt alintate, iar decedatul înaintează pe drumul său. Relația cognitivă dintre timp și spațiu facilitează această transformare paralelă. Trecerea distanței și a timpului contribuie la însănoșirea, la <<normalizarea>> procesului. Absența devine treptat familiară, durerea se diminuează. În acest fel, procesul ritual definește durerea și, în același timp, dă un sens morții. El structurează imaginea mediată social a sinelui public. Ciclul practicilor legate de moarte certifică într-o formă culturală norme ale comportamentului social care asociază sinele societății”.⁹¹

Separarea definitivă a sufletului de trup are loc abia după șapte ani, când are loc o „a doua înmormântare”. La șapte ani se dezgroapă oasele, se spală cu vin, se pun într-un sac și apoi sunt îngropate din nou, ținându-se o slujba religioasă la mormânt de către preot. Dacă ala această dată trupul nu a putrezit, se crede în mentalul rural din satele Plaiului Cloșani că mortul s-a făcut strigoi. Dacă la deshumare, omul era numai oase, însemna că și-a găsit identitatea în lumea de dincolo, că s-a integrat în neamul strămoșilor, deci era un *dalb de pribeag*. Dacă se întâmplă reversul acestei situații, mortul iese din normalitatea înțeleasă de mentalul rural. „Dalbul de pribeag este deci imaginea unui mort normal, pe cale a fi integrat în locul ce i se cuvine. Strigoiul este negația care amenință ordinea celor două lumi și care trebuie eliminat cu orice preț”.⁹² În separarea sufletului de trup spre integrarea în tărâmul strămoșilor, mortul parcurge mai multe secvențe. În primele trei zile după moarte sufletul mortului rătăcește prin casa unde a trăit și stă în apropierea corpului. La patruzeci de zile corpul începe să putrezească, semn că sufletul se desparte de trup pentru a intra în noua stare de agregare, de integrare în lumea cealaltă. La un an după moarte, se crede în mentalitatea tradițională că sufletul omului a sfârșit călătoria și a ajuns în lumea strămoșilor. La șapte ani se face „a doua înmormântare”. Atunci se stabilește dacă cel mort e dalb de pribeag sau forma negativă a acestuia (adică strigoi). „Așezarea mortului și îmblânzirea morții conduc la defuneralizarea cotidianului: se renunță la dolii și doar pomenile de peste an resemantizează spațiul comunitar. Viața familiei poate intra în normal.”⁹³ Așadar, „moartea nu înseamnă nicicum o dezagregare a individului, o rupere a lui de lumea terestră, ci numai o transmutare într-o altă lume, în presupusul tărâm al vieții veșnice”.⁹⁴

Note:

1. Ștefan Mariș, *Thanatos: câteva semnificații și ritualuri*, Baia Mare, Ed. Ethnologică, 2015, p. 55
2. Ph. Ariès, *Omul în fața morții*, București, Ed. Meridiane, 196, vol. I, p. 44.
3. Pierre Bonte, Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 442.
4. Jean Delumeau, *Păcatul și frica. Culpabilizarea în Occident (secolele XIII – XVIII)*, traducere de Ingrid Ilinca și Cora Chiriac, Iași, Ed. Polirom, 1997, vol. I, p. 48.
5. *Ibidem*, p. 51.

Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: **Marin Rotaru**

Redactor-șef adjunct: **Cristian Onel**

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. **Vlad Codrea**,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca
 prof. univ. dr. **Ștefan Olteanu**, București

asist. univ. dr. **Bogdan Rățoi**,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. **Arcadie M. Bodale**, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

drd. **Laurențiu Ursachi**, Bârlad

dr. **Laurențiu Chiriac**, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

dr. **Sorin Langu**, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: **Bogdan Artene**
 Tipar: **SC Irimex SRL Bârlad**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

6. Nicolae Panea, *Gramatica funerarului*, op. cit., pp. 9-23-24.
7. Nicolae Panea, *Gramatica funerarului*, op.cit., p. 26.
8. Nicolae Panea, *Gramatica funerarului*, op.cit., p. 26.
9. Emilia Martin, „Datini privind cultul morților în localitățile de frontieră”, în *Obiceiuri și tradiții populare. Interferențe culturale transfrontaliere*, Arad, 2004, p. 310.
10. *Ibidem*, p. 310.
11. Nicolae Panea, *Gramatica funerarului*, op.cit., p. 28.
12. Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere*, op.cit., p. 17.
13. Mihai Coman, *Mitologie populară românească*, II, București, Ed. Minerva, *Viețuitoarele văzduhului*, 1988, p. 48.
14. Petru Caraman, *Literatură populară. Antologie*, introducere, note și indici și losar de Ion H. Ciubotaru, în seria „Caietele Arhivei de Folclor”, Iași, 1982, III, p. 101
15. Mihai Coman, *Mitologie populară...*, op. cit., 1988, pp. 48-49.
16. Ion H. Ciubotaru, op.cit., p. 21.
17. *Ibidem*.
18. Pierre Bonte, Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 442.
19. S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, București, Ed. Grai și Suflet – Cultura Națională, 1995, p. 16.
20. informație culeasă de la preotul Haralambie Tudor, din Isverna, citat de Cornel Boteanu în *Baia de Aramă și împrejurimile ei*, Drobeta Turnu Severin, Centrul Județean al Creației Populare Mehedinți, 1999, p. 106.
21. Cornel Boteanu, *Baia de Aramă și împrejurimile ei*, Drobeta Turnu Severin, Centrul Județean al Creației Populare Mehedinți, 1999, p. 106.
22. Avram, 1994, p. 147.
23. Jean Ziegler, op. cit., p.23.
24. Ingo Sperl, *Țara fără dor: funcția psihologică a bocetului românesc*, București, Ed. Univers, 2000, p. 41.
25. Emilia Martin, op.cit., p. 312.
26. Ion H. Ciubotaru, op.cit., p. 37.
27. Nicolae Panea, op.cit., p. 29.
28. Nicolae Panea, *Gramatica funerarului*, op.cit., p. 29.
29. Sfântu Efreim Sirul, *Scrieri*, Moscova, 1882, vol.3, p. 383-385.
30. Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol.I, Colecția Plural M, Iași, Ed. Polirom, 1998, p. 318.
31. *Moliffelnic*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, p. 228.
32. Ioan Petru Culianu, *Călătorii în lumea de dincolo*, traducere de Gabriela și Andrei Oișteanu, cuvânt înainte de Lawrence E. Sullivan (în românește de Sorin Antohi), Iași Ed. Polirom, 2007, p. 121.
33. Andrei Oișteanu, *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Iași, Ed. Polirom, 2013, p. 477 .
34. Ovidiu Bîrlea, op.cit., 1981, p.491.
35. Emilia Comișel, *Folclor muzical*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1967, p. 242.
36. Maria Genescu în studiu introductiv la *Cartea egipteană a morților*, op.cit., p. 35.
37. *Cartea egipteană...*, op.cit., p. 22.
38. Nicolae Panea, op.cit., p. 35.
39. Nicolae Panea, *Gramatica funerarului*, op.cit., p. 36.
40. Informație culeasă de la Nelu Dumitrașcu, 56 ani, satul Ludu, comuna Ponoarele.
41. Ion H. Ciubotaru, op.cit., p. 74.
42. Ion H. Ciubotaru, op.cit., p. 71.
43. Constantin Brăiloiu, *Ale mortului. Din Gorj*, București, Ed. Muzicală, 1981, p. 110.
44. Sigmund Freud, *Totem și tabu*, în vol. *Opere I*, București, Ed. Științifică, 1991, p. 75.
45. Nicolae Panea, op.cit., p. 30.
46. Miihana – Radmila Radan Uscatu, *Botezul, nunta și funeraliile la carașoveni*, Timișoara, Ed. Universității de Vest, 2014, p. 119.
47. Nicolae Panea, op. cit., p. 30.
48. Emilia Martin, op.cit., p. 313.
49. Philippe Ariès, *Omul în fața morții*, op.cit., p. 220.
50. Emilia Martin, op.cit., p. 314.
51. S.Fl. Marian, *Înmormântarea la români...*, op.cit., 1995, p. 36.
52. S.Fl. Marian, *Înmormântarea la români...*, op.cit, p. 37.
53. Emilia Martin, op.cit., p. 316.
54. *Ibidem*, p. 314.
55. Informație culeasă de la Căpăstraru Mița, 64 ani, sat Nadanova, comuna Isverna.
56. S. Fl. Marian, op.cit., p. 191.
57. Ernest Bernea, *Moartea și înmormântarea în Gorjul de nord*, București, Ed. Cartea românească, 1998, p. 32.
58. „Numărul vânilor – fixat la 20 – 21 în textele timpurii, ridicat la 24 în majoritatea credințelor populare – este supus fluctuațiilor, după cum reiese din răspunsurile la chestionarele lui N. Densușianu, editate de A. Fochi : 3, 5, 6, 7, 9, 12, 18, 20, 24 („23 de poduri și o punte, numită puntea raiului”), 29, 40, 44, 94”. Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: răspunsuri la chestionarele lui N. Densușianu*, București, Ed. Minerva, 1976, pp. 248-251.
59. Costion Nicolescu, *Sufletul între Rai și Iad. O viziune tradițională românească asupra judecării particulare*, București, Ed. Vreimea, 2003, p. 24.
60. Tudor Pamfile, *Mitologia română*, București, Editura Aliffa, 1997, p. 126.
61. Informație culeasă de la Părvănescu Paraschiva, 77 ani, satul Cerna – Vârf.
62. Emilia Martin, op.cit., p. 318.
63. Nicolae Panea, op.cit., p. 63.
64. Ion H. Ciubotaru, op.cit., p. 107.
65. Nicoale Panea, *Gramatica funerarului*, op.cit., p. 55.
66. Ion Ghinoiu, *Studiu introductiv, Sărbători și obiceiuri*, vol IV, Moldova, București, Ed. Enciclopedică, 2004.
67. Ion H. Ciubotaru, op.cit, p. 106.
68. Gail Kligman, op. cit., p. 138.
69. Cornel Boteanu, *Cântecul Zorilor din Plaiul Cloșani – epos funerar mehedintețean* -, Craiova, Editura MJM, 2008, p.118.
70. *Ibidem*, p.119.
71. Nicolae Panea, op.cit., p. 64.
72. *Ibidem*, p. 112.
73. Pavel Ciobanu, *Plaiul Cloșani...*, op. cit., p. 73.
74. informație culeasă de la Cocoteanu Sevastița, Pavel Ciobanu, op.cit, p. 78.
75. informație culeasă de la Ioana Simescu, comuna Balta.
76. Gail Kligman, op. cit., p. 118.
77. Romulus Vulcănescu, *Coloana cerului*, București, Ed. Acad. R.S.R., 1972, p. 117.
78. informație culeasă de la Cocoteanu Sevastița, citată de Pavel Ciobanu, în *Plaiul Cloșani*, vol. III, p. 79.
79. Ingo Sperl, op.cit., p. 37.
80. Ovid Densușianu, *Istoria limbii române*, București, Ed. Științifică, 1961, p. 180.
81. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Ed. Academiei Române, 1975, p.720 .
82. Nicolae Panea, op.cit., p. 65.
83. *Corinteni*, 1520.
84. Serafin Rose, *Sufletul după moarte. Experiențe contemporane „de după moarte” în lumina învățăturii ortodoxe*, traducere de Dana Cocargeanu, București, Ed. Sophia, 2007, pp.207-208.
85. Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol.I, Colecția Plural M, Iași, Ed. Polirom, 1998, p. 321.
86. *Ibidem*, p. 324.
87. Mircea Păcurariu, *Predici de la Duminică, la Praznicile împărătești și ale Maicii Domnului, la Sfinții mari și la Sfinții români; predici ocazionale și la înmormântări*, ediția a III-a, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010, p. 569.
88. Informație culeasă de la Părvănescu N. Maria, 78 ani, din Cerna – Vârf, comuna Isverna.
89. Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români...*, op. cit., p. 50.
90. Sfântul Macarie Egipteanul, *Scrieri*, București, 1992, p. 69.
91. Gail Kilgman, op. cit., p. 150.
92. Marianne Mesni., *Etnologul între șarpe și balaur*, Marianne Mesnil și Assia Popova, *Eseuri de mitologie balcanică*, traducere în limba română de Ioana Bot și Ana Mihăilescu, București, Ed. Paideia, 1997, p. 129.
93. Nicolae Panea, op.cit., p. 65.
94. Pavel Ciobanu, *Plaiul Cloșani...*, op.cit, p. 95.